

קונטרס

שבת הגדול

שנאמרו על ידי

ב"ק אדמו"ר שליט"א

מהאלמין

הוצאה שני'

*

ה'תשנ"ז

בלתי מוגה

הוצאת אור יחזקאל

ברוקלין, נוא יארק יע"א
שנת תשנ"ז לפ"ק

ספר
דברי תורה

שבת פרשת החודש

- א -

ראשון הוא לכם - שהדבר הראשון יהיה אצליכם שהשי"ת
הוא מלך לכם.

- ב -

לכ"ם ר"ת לב כבד מות, והרמז שהלכ"ם יהי משועבד רק
להשי"ת.

- ג -

לחדשי השנה - לכל חדשי השנה.

- ד -

כמו שתתנהג בחודש הזה, כך יהיו כל ראשי חדשים של כל
חדשי השנה.

- ה -

תשביתו שאור מבתים - היצה"ר (שנקרא שאור) של כל
השנה.

שבת הגדול

- א -

במשנה ריש פסחים אור לארבעה עשר בודקים את החמץ לאור הנר. פירש"י בודקים שלא יעבור בכל יראה ובל ימצא. והתוספות תמהו הא מן התורה בביטול בעלמא סגי שלא יעבור בב"י וב"י ולמה הצריכוהו רבנן בדיקה, ותירצו דזהו רק מדרבנן כדי שלא יבוא לאוכלו, ע"ש.

והר"ן תירץ, "מפני שביטול זה תלוי במחשבתן של בני אדם ואין דעותיהן שוות, ואפשר שיקלו בכך, ולא יוציאהו מלבן לגמרי, ראו חכמים להחמיר שלא יספיק ביטול, והצריכה בדיקה וביעור שהוא מספיק גם כן מן התורה, או שחששו שמא ימצא גלוסקא יפה" וכו' עיי"ש.

ותמה עליו הגרעק"א, אי מבטל בפה אפילו שאין לבו עמו, לא איכפת לן דהוה דברים שבלב, ודברים שבלב אינם דברים, והא ודאי אין אומדנא שמוכח שאינו רוצה הביטול דווקא. וא"כ הקשה למה פירש הר"ן שביטול אינו מועיל שאין לבבו עמו, יבטל בפה, ותו לא איכפת לן במחשבת לבבו, דהוה דברים שבלב, וסגי בביטול לחוד, והניח דברי הר"ן בצ"ע.

ולבאר שיטת הר"ן, נקדים דברי הלבוש ז"ל, שמפרש דכיון שעיקר הביטול תלוי בלב ואם מחשב בלבו לבד סגי, ואע"ג שנוהגים לומר כל חמירא וכו', לא מצינו שתקנו חז"ל לשון זה, אלא שנוהגים כן בשביל עמי הארץ, שלא ישכחו ביטול הלב, נהגו לאמרו, שכיון שנוהגים להוציא כן מפיהם לא יבואו כ"כ לידי שכחה שדבר שיש בו מעשה זוכרים יותר ע"כ.

ולפי דבריו נ"ל לחדש שעיקר הביטול היא בלב, והתקנה הייתה דייקא בלב, אלא בשביל חשש ע"ה תקנו נמי לומר בפה, או בשביל גילוי דעת מה שיש בלבבו. אבל בפה לבד אין שום ביטול, ותקנו בפה משום חששות הנ"ל. אבל אם אין

מבטל בלבו אלא בפה, נמצא חסר עיקר הביטול, ולא יצא, דהפה אינו ביטול אלא זכירה לע"ה או גילוי דעת בעלמא.

ובזה נראה לתרץ דברי הר"ן, שלכאורה הקשה רעק"א, כיון שאמר בפה סגי ומה שיש בלבבו הוה דברים שבלב ודברים שבלב אינם דברים, זה לא קשה על הר"ן דכאן הביטול הוה בלב, והביטול הוא דברים שבלב, ואם כן הכא נמצא אם מבטל בפה ובלב אינו מבטל, אמרינן דהדברים שבפה אינם דברים, דכאן אין הביטול בפה, דהפה לא הוה אלא גילוי דעת מה שיש בלבבו, או משום חשש ע"ה.

אמנם לפי היסוד שביארנו דעיקר הביטול הוא בלב ולא בפה, נראה להעיר עוד, דהנה הב"ח (בסיי תלד בד"ה ושלוחו) כתב, דלפי דברי בעל העיטור, שסובר, שצריך להיות הביטול בפה, יכולים לבטל ע"י שליח, אבל לפי שיטת שאר הגאונים שסוברים דהביטול הוא דווקא בלב, אז קשה דלא יכול לעשות שליח לבטל, דאין השליח יכול לבטל דבר התלוי בלב, עכת"ד.

ולפי דברינו, גם לפי בעל העיטור, שסובר, שצריך להיות ביטול בפה, לא יכול לבטל על ידי שליח, דהפה לבד, אינו עושה הביטול, דביטול בפה לא הוה אלא משום חשש ע"ה, או גילוי דעת בעלמא. ונמצא לפי שיטת שניהם לא יכולים לבטל ע"י שליח.

ואפילו לפי שיטת רבי יוסי הגלילי שסובר, חמץ בפסח מותר בהנאה, מפרש החזון איש ז"ל (בסיי קכ"ד) דאף לשיטתו מהני ביטול בלב, ע"ש הטעם, אבל השגי"א כתב דלפי שיטת רבי יוסי הגלילי שסובר דחמץ בפסח מותר בהנאה, לא מהני ביטול בלב, עיי"ש.

נמצא דלדעת החזו"א והשגי"א, לפי המ"ד חמץ בפסח אסור בהנאה, וכך פסקינן להלכה דחמץ בפסח אסור בהנאה, סגי בביטול בלב לחוד.

ויש להביא ראיה מדברי רש"י ז"ל במס' פסחים (דף ו' ע"ב) על הגמ' אמר רב יהודא אמר רב, הבודק צריך שיבטל,

וכתב רש"י ז"ל "מבטל בלב ואומר כל חמירא" וכו'. ולכאורה צ"ב הלשון דלגבי ביטול כתב רש"י בלב, ולגבי אמירה לא אמר "מבטל בפה" אלא אומר כל חמירא.

ובזה נראה מדבריו דעיקר הביטול הוה בלב, ולרווחא דמילתא אומר כל חמירא כשיטת בעל הלבושים.

ועוד אפשר לבאר דברי הר"ן והגרעק"א ז"ל ע"פ מחלוקת הראשונים, אי צריך ביטול בפה או סגי בלב. דמהרא"ש (דף ו') משמע דצריך ביטול בפה, אבל שיטת הראב"י ורוב גאונים ובעל תו"ט ובליקוטי הרמב"ן כתבו, דהביטול אינו אלא בלב בלבד, ואין צריך שיוציא בשפתיו, וכן נמי משמע מהגמ' בפשטות במס' פסחים פרק כל שעה (דף לא:): "גבי חמץ שנפלה עליו מפולת" רב חסדא אמר וצריך שיבטלו בלבו. וגם הטור בסי' תל"א כתב כן להלכה דהביטול הוה בלב.

אולם הר"ן מביא על הגמ' הנ"ל (בדף לא:): איכא מאן דפירש דלבו לאו דווקא אלא לומר דאין צריך להשמיע לאזניו, אבל צריך שיוציא בשפתיו דדברים שבלב אינם דברים.

ולפי דברינו דברי הר"ן מאירים, דמהר"ן בפשטות משמע לעיל (בדף ב') דכיון דביטול בלב סגי וכו', משמע דהביטול הוה בלב ולא בפה, וממילא לא קשה קושית רעק"א. אבל הגרעק"א סובר דהר"ן הולך לפי שיטת הי"א (בפי' כל שעה) דלבו לאו דווקא, אלא לומר דאין צריך להשמיע לאזניו, אבל צריך שיוציא בשפתיו, דדברים שבלב אינם דברים, וממילא הקשה עליו.

ושיטת בעל העיטור שסובר שצריך ביטול בפה, צריך ביאור?, הא מגמ' בפי' כל שעה משמע דהביטול היא בלב?, ראיתי בחידושי הגהות על הטור דקאמר דבעל העיטור הולך עם שיטת הר"ן שמביא היש אומרים בפרק כל שעה, דלבו לאו דווקא.

אבל לפי דברינו בתחלת הסוגיא י"ל דאה"נ מדינא נמי

סגי בלב אבל בשביל ע"ה החמירו בפה כדברי הלבוש, וממילא מדינא דגמי נמי דעיקר הביטול בלב, מודה בעל העיטור דלא צריך בפה אלא בלב בלבד ע"כ.

ושפיר מובן השתא דברי הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, שכתב דענין ביטול חמץ הוא ביעור ע"ז, ושצריכים לכוון זאת בשעת ביעורו, כי בביעור וביטול דחמץ נרמז ונכלל בתוכו כל ביטול וביעור ע"ז.

ואי היה העיקר הביטול בפה לא היה מהני לע"ז דעיקר העו"ז הוה בלב, כמו שאמרו רז"ל במסכת ע"ז (דף נ"ה ע"א) א"ל זונין לרבי עקיבא לבי ולבך יודעין דע"ז לית ב"י ממשא וכו' והשיב לו רבי עקיבא וכו', והאי זונין ישראל היה, לכאורה האידך השיב לו שם רבי עקיבא? הא אמרו חז"ל (סנהדרין ל"ח:): ודע מה שתשיב לאפיקורס, א"ר יוחנן לא שנו אלא אפיקורס עכו"ם אבל אפיקורס ישראל כל שכן דפקר טפי, וצריך ביאור.

ואפשר לומר דלזה היה רבי עקיבא משיבו כיון דגלי לרבי עקיבא קודם שדיבר אתו שבלבו אין שום ספיקות באמונה, דאם לא כן לא היה יכול לדבר אתו, ואם מבטל בלבו זהו העיקר הביטול לגבי ע"ז. ואפילו אם אומר בפה שהוא מבטל אבל אם יש בלבו שום מחשבת מינות וכפירה ח"ו, יכול לומר שהוא מבטל הע"ז ולא מהני, דבע"ז כתב "השחת שרוף וכלה, וצריך שיבערנו מן העולם, וממילא אי מבטל בלבו כל מיני כפירות ומינות שיש לו במחשבתו זהו עיקר הביטול שמבטלים.

דרשה לשבת הגדול

- א -

בענין "מעות חטים"

שואלים בהל' פסח... ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים

איתא בשו"ע או"ח בסי' תכ"ט: שואלים בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום. וכתב הרמ"א ז"ל: ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח כו'. ולכאורה, מה שייכות זה לזה.

ולפע"ד כוונת הרמ"א לומר, דידוע שיש עשירים שרוצים שישאלו וידרשו ברבים כמה הם נותנים ומפזרים לצדקה, שאם נותנים צדקה רוצים שיהיו לשם ולתפארת, ולכאורה דבר זה מביא לידי גיאות, ומובא מהבעשטה"ק שכל המתגאה כאילו עובד ע"ז (בעל שם טוב עה"ת, פרשת מצורע).

- ב -

מצוה לפרסם עושי צדקה

ולכן בא הרמ"א לומר דבצדקה שאני, שידרשו אודותם עד בלי די, העיקר שיתנו מעות חטים לחלקן לעניים, וכמובא בשו"ת הרשב"א (סי' תקפ"ב) **דמצוה לפרסם עושי צדקה**.

וכמו שמסופר אודות הגה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע שאמר לגביר אחד שסיפר לו שנתן צדקה והוסיף הגביר "נישט אויסגערעדט זאל עס זיין", ואמר לו הדברי חיים: "רעד אויס און געב". הרי דגבי צדקה העיקר הוא נתינת הצדקה, ואף אם רוצה שיפרסמו כמה נתן, מ"מ טוב הדבר.

ועפ"ז אפשר ליישב הענין שרבי היה מכבד עשירים (עירובין דף פ"ו ע"א), דאף אם הם נותנים צדקה שלא לשמה, בכל זאת מקיימים מצות צדקה בשלימותה, וכמו

שמובא מהרה"ק ר' פנחס מקאריץ זי"ע בשם הבעשטה"ק זי"ע שאמר ששלשה דברים יש שאף אם לא עושים אותם לשם שמים ג"כ טוב, והם: מקוה, תורה, וצדקה. דבמקוה הרי עכ"פ נעשה טהור בטבילתו, ותורה עכ"פ לומד הוא, וצדקה עכ"פ נהנה העני. ויתירה מזו מצינו לענין צדקה, כמ"ש רש"י (ויקרא ה, יז) היתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה הימנה ומצאה העני ומתפרנס בה, הרי הקב"ה קובע לו ברכה. ועפ"י שפיר מובן אמאי הי' רבי מכבד עשירים, כיון שמפזרים כסף לצדקה.

* * *

- ג -

הנזהר ממהו חמץ בפסח ניצול מעבירות במשך כל ימות השנה

כתיב (שמות י"ג י') ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה. וברש"י (עירובין צ"ו) כתב דהפסוק מדבר בחוקת הפסח, וכן מיירי כל הפרשה.

הנה נודע מהאריז"ל שכתב כי הנזהר ממהו חמץ בפסח הרי זה ניצול מחטא כל השנה. והנה תיבת חוקה כולל לשון חק, כמבואר במסכת ביצה (דף ט"ו) האי חק לישנא דמזוני הוא כמ"ש ואכלו לחם חקם, וכתוב ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור, והכוונה לענינינו יש לומר בזה, שאם יהי חק נתן, שיקיים האדם ושמרת את החוקה, יזכה "ולא יעבור", שלא יעבור עבירות כל השנה. ויש לרמוז עוד, דבתיבת ויעמידים אותיות ימ"י מוע"ד, לרמוז שאם מקיים מצות הח"ק שהוא לשמור את החוק"ה הזאת כאמור למועד"ה, אז יזכה "ולא יעבור", שלא יעבור עבירות ח"ו במשך כל ימות השנה. וזהו שמסיים "מימים ימימה", אשר הוא לכאורה כפל לשון, רק הכוונה שמימים אלה של חג הפסח נמשך ימימ"ה, ימים קדושים בכל השנה.

- ד -

סגולה לפרנסה

וזהו סגולה גדולה לפרנסה, שאם רוצה האדם שיהי לו מעמד טוב, "ויעמידם לעד לעולם", אז "חק נתן ולא יעבור", שישמור החוקה הזאת, ואז מימים ימימה יהיה לך פרנסה כל השנה בכל יום ויום, כי אדם נידון (וניזון) בכל יום (ר"ה ט"ז ע"א). וכידוע המעשה מהרבי ר' אלימלך זי"ע. וזהו סגולה נפלאה, כי אם חסר מזון להנפש בוודאי חסר ג"כ להגוף, כמבואר מהבעשטה"ק זי"ע. ויש להוסיף לזה שמחג הפסח נמשך פרנסה למשך כל ימות השנה, כי בפסח נידונין על התבואה (ר"ה ט"ז ע"א), והוא רמז לפרנסה, ולפי האמור מהאריז"ל יובן היטב, דהרי מבואר בגמרא סוף מסכת קידושין הרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי, שאם אין מתנהגים כשורה מקפחים הפרנסה ח"ו, וע"כ היות והנזהר ממשוהו חמץ אינו עובר כל השנה על מצוות התורה, ממילא נמשך לו פרנסה כי לא שייך בזה הרעותי את מעשה וקפחתי את פרנסתי, ודו"ק.

- ה -

מצה - מיכלא דאסוותא

- א -

איתא בזוה"ק (פרשת תצוה) דאכילת מצה כל ז' ימי הפסח הוא מיכלא דאסוותא, היינו שהוא רפואה להנפש, דע"י אכילת המצה שמרפאת את הנפש ממחלותי, כבר יוכל לאכול כל השנה גם חמץ, ושוב לא יזיק לו.

- ב -

ואמרתי לפרש בהקדם דברי ספה"ק יערות דבש (ח"א דרוש א') וזלה"ק, בברכת השנים יש לאדם להתפלל על מזונותיו וכו', והרב החסיד איש האלקים מהרמ"ק ז"ל החמיר שלא לתקן צרכי אכילה טרם התפלל על מזונותיו, ולכך ראוי בתפילת שחרית עכ"פ לשום לב להתפלל אל ה'

שיטריף לו לחם חקו בהיתר ולא באיסור, כי אם יש נדנוד איסור במזון, מטמא כל גופו ואין מזון לנשמה וכו', ולכן יתפלל מאד בכוונה שיהיה המזון מסטרא דדכיא טהרה, ולא ח"ו מסטרא דמסאבא, כי אם יש איסור ח"ו במאכל וכו' אז רוח הקדושה שיש בתוך המאכל מסתלק, ורוח מסאבא דאית ביה מתדבק בנפש וסורו רע בעוה"ר, ועי"כ לרוב אחר מאכל ומשתה בא אדם לידי חטא, כי אינו נוהר בקדושת אכילה ומודבק בנפשו סטרא מסאבא וכו', ומתדבקים בו נשמות רשעים ונעשה רשע ר"ל, כמ"ש האריז"ל על יוחנן כהן גדול שנעשה צדוקי לסוף פ' שנים וכו', וכן קרה לפעמים באיש אשר הלך למישרים. ובזקנותו יוצא לתרבות רעה רח"ל, והוא שנדבק בו באכלו נשמת אדם רשע שהי' במאכל ההוא.

ולכן תסמר שערות ראש איש הירא וחרד לדבר ה' בהגישו לאכול לחם, לבל ילכד בזו במצודה רעה ח"ו אשר יאבד עולמו בזה ובבא, ושלמה המלך צווח כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך, ומה יעשה איש וינצל מזה, הוא בהתפללו לדי' על מזונו שיהיה מסטרא דדכיא עכלה"ק.

- ג -

הרי אנו רואין מדברי היע"ד הנ"ל שאפילו כל השנה גם כן נחוץ מאוד להתפלל אל ה' שמזונותיו יהי' מסטרא דדכיא, וכל שכן שלא ייכשל בחמץ בפסח שהוא נוהר בזה במשהו, ואפילו שמובטח מהאריז"ל שלא יחטא כל השנה, מובן שצריך לעשות כל טצדקי שבעולם ולהחמיר כל מה שרק אפשר ולבקש ולהתחנן להקב"ה שירחם עליו ויזכה להשמר ממשהו חמץ.

ויפה המליצו ע"ז בספרי תלמידי הבעשטה"ק "לחם עוני" שעונין עליו דברים הרבה, שצריך להרבות בתפילה ובתחנונים להשי"ת שישלב אותו בתוך כלל ישראל להשמר מחמץ במשהו.

הרה"ק המגיד מטשערנאביל זצ"ל מפרש המאמר, כל הנזהר ממשהו חמץ מובטח לו שלא יחטא, והיה צריך לכתוב

כל הזהיר ממשהו, רק הכוונה, דלהנצל מחמץ במשהו לזה לא די בזהירות שלו במעשה לבד, רק העיקר הוא שצריך להיות נזהר בלשון נתפעל להיות נזהר ונשמר ע"י הקב"ה בשמירה דלעילא וסייעתא דשמיא ע"כ.

והרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע נוהג היה לומר בשם זקיני הרה"ק מסטרעליסק זי"ע, דבאמת אם מים מתחברים עם הקמח קשה עד למאד שלא יתחמץ כל שהוא, אלא כשהקב"ה רואה שישראל מתכוונים בזריזות ובקדושה לאפות מצות כדי לקיים מצות מצה, הוא שולח מלאכים מן השמים שישגיחו לבל תחמיץ העיסה, עכדה"ק.

- ד -

ודברי הזוה"ק הנ"ל הם באופן שאוכל מצה כל ז' שבודאי אין בהם משהו חמץ, דאז הם רפואה לנפש, ובגלל זה יש הרבה צדיקים ויראי ה' שמפחדין לאכול מצה כל ימי הפסח, ומחמירים ג"כ מאוד על הכלים.

ובדברי האריז"ל הנ"ל שהנזהר ממשהו חמץ נזהר מעבירות כל השנה אמרתי לפרש דברי רשיז"ל במסכת ביצה (דף ד' ע"ב) ד"ה דגזרה המלכות גזירה, וז"ל: שלא יתעסקו בתורה וישתכח סוד העיבור מכך ותעבדו נמי חד יומא ואתי לקלקולי ולעשות חסר מלא ומלא חסר ותאכלו חמץ בפסח עכ"ל. ולכאורה צריך ביאור מדוע מביא רש"י רק החשש של חמץ בפסח ואינו מביא חששות של חילול יו"ט וכדומה. ועפ"י הנ"ל מובן שפיר, דאם יהיה נזהר ממשהו חמץ מובטח שלא יחטא כל השנה וממילא לא יבא לידי שום מכשול כל השנה, ולכן מביא רש"י החשש של אכילת חמץ בפסח דייקא.

ובזה מתורץ ג"כ למה לא נקט רש"י ותאכלו ביום הכיפורים, שזהו ג"כ איסור גדול. והכוונה כנ"ל, דאם לא יאכל חמץ בפסח בוודאי שלא יאכל ביום הכיפורים ודו"ק.

- ה -

ויפה המליצו זכר לדבר במשנה זבחים פרק ה' משנה ח', הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיתתן בכל מקום בעזרה וכו' שינה באכילתן הבכור נאכל לכהנים והמעשר לכל אדם, ונאכלין בכל העיר בכל מאכל לשני ימים ולילה אחד, הפסח אינו נאכל אלא בלילה, ואינו נאכל אלא עד חצות, ואינו נאכל אלא למנויו, ואינו נאכל אלא צלי. בשאר הדברים אומרת המשנה שהם נאכלין, אבל כשמדובר בפסח יש לזהר במשנה זהירות, ולכך אמרו בפסח בלשון "ואינו נאכל אלא" וכו'.

ויש להוסיף עוד רמז, דבמשנה איתא ד' פעמים הלשון "ואינו נאכל", כי כל העושה עבירה פוגם ב' אותיות של השם הוי"ו רח"ל, ע"כ נאמר ד' פעמים לשון זה.

- ו -

עבירות בפסח פוגמים יותר ח"ו מבשאר ימות השנה

החיד"א זצ"ל בספרו דבש לפי (מערכת ל' אות י"ב) מביא, שכל עבירה שאדם עושה בחג הפסח עושה פגם גדול יותר משאר הימים, וכ"כ בספה"ק פלא יועץ פרק פסח בסופו, ומה"ט הביא בויגד משה עמוד צ"ג דלכן מחמירין בליל פסח ליטול ידיו לדבר שטיבולו במשקה ולא כל השנה, והטו"ז סימן תע"ז סק"י הקשה מה נשתנה הלילה הזה מכל השנה שאין נוטלין לדבר שטיבולו במשקה, ועפ"י הנ"ל אי"ש, שבליל פסח צריך לזהר ביותר שבלילה הזה מאיר אור גדול מאד, לכן הפגם גדול בערך הקדושה.

ובטעם מדוע יש להקפיד בפסח אפילו על משהו חמץ, אומר הגה"ק בעל אמרי אמת זצ"ל מגור, שבמשנה זבחים דף ב' ע"א איתא, כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים חוץ מן הפסח וחטאת, הכוונה לפי שפסח הוא יו"ט ראשון ובו יצאו ישראל ממצרים ממ"ט שערי טומאה ונבחרו להיות עבדי ה', וכן המביא חטאת הרי הוא בעל תשובה המתחיל מחדש בעבודת ה' ולכן פסח וחטאת שנזבחו שלא לשמן

פסולין, שהכל הולך אחר הראש וההתחלה, וכדמיון לבונה בית שבאם היסודות חזקים אז יוכל לבנות עליה בית חזק וגדול, ואם היסודות אינם חזקים אז נפל היסוד ונתרועע הבנין.

- 2 -

יש לזהר במצרכים שקונים בחנויות

אמנם אחינו בני ישראל חרדים מאוד מאיסור חמץ ונוזהרים אפילו בכל שהוא, ומנקים ובודקים בחורין ובסדקין לבער החמץ וכו', אבל מה שקונים בחוץ ומכניסים לביתם לאכול בחג הפסח שיהי' נשמר באמת ממהו חמץ ע"ז אין חושבים כלל וכלל, ויש בזה כמה דרגות בני אדם. ובפרט בזמנינו שיכולים לקנות כמעט כל דבר כמו בכל השנה, אף שיש על מצרכים הללו הכשר, ראשית צריכים לדעת שבכל הכשר יש צדדים של בדיעבד, ודי למבין. שנית, מימות עולם נהגו אבותינו להחמיר אפילו על דברים הכשרים בהחלט, רק משום חומרת פסח לא אכלו כמה וכמה דברים, ואם סרים מדרך אבותינו, הרי זה כמו שפורשים ממשמרת למשמרת, שזה יכול חלילה, במשך הזמן והדורות, לגרום איסורים חמורים מאוד.

וכל המכשולות באים רק משום שהאדם הוא כל פעם בחפזון, שאין לו זמן לחשוב, כי לקיים מצוה כהלכתה צריך זמן, מנוחת הנפש, ללמוד ולברר כל דבר ודבר ולזהר מסיים הכתוב, כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, שהחפזון הוא חלק מגלות מצרים, ועכשיו צריך לתקן פגם החפזון דאז. ולזה צריך להרבות בתחינה ותחנונים לפני המקום וצריך להתפלל על סייעתא דשמיא.

דרשה לשבת הגדול

- א -

הנה שבת זה נקרא שבת הגדול, וכבר האריכו המפורשים בטעם לשבח מדוע נקרא שבת הגדול.

שואלים בהל' פסח... ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים

איתא בשו"ע או"ח בסי' תכ"ט: שואלים בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום. וכתב הרמ"א ז"ל: ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח כו'. ולכאורה, מה שייכות זה לזה.

- ב -

איתא במסכת הוריות (דף י ע"ב) אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מאי דכתיב (הושע י') כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם אחד אכלו לשום מצה ואחד אכלו לשום אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה צדיקים ילכו בם זה שאכלו לשום אכילה גסה ופושעים יכשלו בם, א"ל ריש לקיש רשע קרית ליה נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מי לא קאכיל.

ועיין תוס' הרא"ש שם וז"ל: פרש"י ז"ל [לשם אכילה גסה] שלא נתכוון לאכלו לשם מצוה אלא נתכוון לאכול בקנוח סעודה (לשם אכילה גסה) ופירושו אינו מובן דבמאי פשע אי במה שאכל בקנוח סעודה היא עיקר מצותו שיהא נאכל על השובע, ועוד מאי דקאמר לשם אכילה גסה אם הוא שבע כל כך שהאכילה גסה היא לו מה לו להזכיר לשם אכילה גסה. ואם הוא תאב לאכלו ואכל לשם מצוה לימא ואחד אכלו שלא לשם מצוה. אלא נראה לפרש כפשוטו שאכלו לאחר שהיה שבע כל כך שאינו נהנה כלל מאותה אכילה אע"פ שדרכו להיות נאכל על השובע, היינו משום דכתיב למשחה כדרך שהמלכים אוכלים שמביאין התפנוקין הטובים בקנוח סעודה לפי שכבר שבעו משאר מאכלים

ונפשם קצה בהם, אלא שנהנים ממאכלים הטובים באחרונה, אבל אין לאכול קדשים אחר השבע כ"כ שאין נפשם נהנה מהם שאין זה למשחה עכ"ל, ועיין עוד תוספות פסחים (ק"ז ע"ב), ותוספות נזיר (כ"ג ע"א).

- ג -

והנה קיי"ל במסכת זבחים (נ"ו:): דאין הפסח נאכל אלא למנויו, פירוש שאין הפסח נאכל אלא לאלה שנמנו עליו בשעת שחיטתו, וילפינן דבר זה מפסוק (שמות יב, ד) איש לפי אכלו תכסו על השה. והראב"ד בהשגות לרמב"ם (הלכות קרבן פסח פ"ב ה"א) סובר דילפינן דבר זה מפסוק (שמות שם מה) תושב ושכיר לא יאכל בו, והלא אין צריך לומר לגר תושב שאינו ערל שאינו אוכל בו, אלא בא לרבות לישראל, אפילו שהוא תושב או שכירו, כל שאינו נמנה עליו עובר בלא תעשה. ונמצא מזה, דאם אוכל כשלא נמנה עליו עובר על לאו של תושב ושכיר לא יאכל בו. והר"ש משאנץ חולק על האיסור של אכילת הפסח שלא למנויו, וס"ל שהאוכל שלא למנויו אינו יוצא בו ידי חובתו, אבל לא עבר על איסור.

- ד -

בליל הסדר תיקנו לומר הא לחמא עניא וכו' כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח. וצ"ב מה שאומרים כל דצריך ייתי ויפסח, הא אין הפסח נאכל אלא למנויו וכנ"ל, וא"כ איך יכול להזמין את מי שלא נמנה עליו בשעת שחיטה.

והנה קודם אמירת ההגדה תקנו לחלק את מצה האמצעית לשנים, ואומרים יחץ, וענין יחץ הוא מה שפורסים המצה לשנים, והוא ענין אחד עם ההמשך שלאח"כ שאומרים הא לחמא עניא כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח, וכמו שכתב הבית יוסף (סימן תע"ג) בשם הכלבו (וכ"ה באבודרהם ומהרי"ל), **שהוא כדי שיאמר עליה הא לחמא עניא, מה עני בפרוסה אף כאן בפרוסה, עיי"ש.** ובגמרא פסחים (דף קט"ו סע"ב ואילך) דרשינן: **לחם עוני** (ראה טז, ג), **עני** כתיב, מה עני שדרכו בפרוסה, אף כאן בפרוסה.

- ה -

והנה דבר גדול לומדים אנו בכאן, דבאמת צ"ב מדוע מצינו דוקא בליל פסח הדמיון הזה לעני, מה שלא מצינו בשאר מצוות התורה, כגון שישב בסוכה דוגמת עני שיושב בחוץ שגם סוכה אף הוא זכר ליציאת מצרים, וכדומה, רק בליל פסח מצינו ענין זה של הדמיון לעני, מה עני דרכו בפרוסה, אף כאן בפרוסה.

אך יתבאר כל זה בהקדם לבאר הענין שצריכים לאכול המצה בכדי אכילת פרס, דתיבת פרס הוא מלשון פרוסה (עיי' רש"י עירובין פב:) שהוא חצי ככר, כדאיתא בתוספתא (נגעים פ"ז), וטעמא מיבעיא מדוע הוא דוקא "חצי ככר". ואף שבפשטות הכוונה כמ"ש רש"י בעירובין שם דככר שלם הוא על שתי סעודות (דמשערין מזון לשתי סעודות), וחציה הוא סעודה אחת, מ"מ טעמא מיבעיא מדוע לא נחלק לגי' או לדי' חלקים, רק לחצי ככר דוקא.

ופליגי תנאי בשיעור הככר (במשנה עירובין שם), דר' יוחנן בן ברוקה ס"ל דשיעור הככר הוא של שש ביצים, וחציה שלש ביצים, ור' שמעון סובר דהככר הוא של שמונה ביצים, וחציה ארבע ביצים. ואף הראשונים נחלקו בדבר זה, הרמב"ם (הלכות עירובין פ"א ה"ט, ועוד) פוסק כר' יוחנן ב"ב דהשיעור של אכילת פרס (פרוסה) הוא שלש ביצים, ורש"י עירובין (ד.) ופסחים (מד.) ועוד, וכן הטור או"ח (סי' ת"ט וסי' תרי"ב) פוסקים כר' שמעון דשיעור אכילת פרס הוא בדי' ביצים.

ואחריהם באו האחרונים וכתבו בפרוטרוט שיעור זמן אכילת פרס, דהחתם סופר (שו"ת חת"ס ח"ו סימן ט"ז) ס"ל דשיעור אכילת פרס הוא תשעה רגעים, מששים בשעה, ואולם בספר גולות עליות על מסכת מקואות (פרק י' משנה ז') כתב בשם בעל התניא דשיעור אכילתו של אדם בינוני הוא ח' רגעים. ובערוך השולחן (או"ח סי' ר"ב ס"ח) הביא שיעור של ג' או ד' רגעים. ונמצא דיש שיטות הרבה בזה.

- 1 -

ואפשר לומר בביאור הענין דבאמת זהו עיקר גדול ע"ד המוסר, דהנה צריך האדם לעשות צדקה עם העני שיסב על שולחנו.

ותחילה נקדים מ"ש בפירוש היעב"ץ להגש"פ, וז"ל: בבבל נתקן נוסח זה, שלשונם ארמית. ובימים ההם ושנים קדמוניות, לא היו סוגרים בתיהם בליל שמורים, והיו מכריזין ואומרים נוסח זה, כדי שיבאו העניים והצריכים ויאכלו עמהם.

והנה במה שאומרים כל דכפין וכו' כל דצריך תמהו מפרשי ההגדה, מדוע מכריזין הכרזה זו ("כל דכפין" וכו') דוקא כעת, ולא לפני זה.

ובלשון פירוש "מעשה ניסים" להגש"פ: הכרוז הזה היה ראוי להיות בחוץ לפני הפתח, שישמעו עניים ויבואו, לא בבית אחר שכבר סגר הפתח, עכ"ל.

ומצאתי תירוץ לזה בפירוש "חסד לאברהם" להגש"פ פיסקא זו, וז"ל: כל דכפין וכו' כל דצריך וכו'. כבר חקרו מי הוא האומר כל דכפין וכו', ואל מי ישים מלתו, אם הבעה"ב קורא אל העניים שיבואו לשלחנו, היה מהנכון שיקראם תחלה בבית התפלה, שם ימצא את חפצו בקלות מאד, לא אחרי היותו מיסב כמלך, והדלת סגר אחריו. וכן יש להעיר על כפל הדברים במלות שונות. כל דכפין, כל דצריך.

אכן נראים בזה דברי הגאון בעל חק יעקב (בסי' תע"ג ס"ק ל"ב) שכתב בשם הראב"ן ז"ל אשר מאמר כל דכפין כו' תקנו לבעה"ב שהוא קורא את בני ביתו להסב על השלחן בעבור חובת היום שעליהם לאכול פסח מצה מרור.

והנה לפי"ד הגמרא נזיר (כ"ג ע"א הנ"ל) שנים שצלו פסחיהן, אחד אכלו לשם מצוה, ואחד אכלו לשם אכילה גסה, זה שאכלו לשם מצוה עליו הכתוב אומר צדיקים ילכו בס, זה שאכלו לשם אכילה גסה עליו הכתוב אומר ופושעים יכשלו בס, עיין בתוסי' שם, ובפסחים (ק"ז ע"ב) ד"ה דלמא

שכתבו ליישב, הלא קיי"ל הפסח נאכל על השובע דוקא, וכתבו דתרי גווני אכילה גסה יש, אי שכבר מילא כריסו כ"כ עד שהוא קץ במזונו, וזהו אכילה גסה, ועליו אומר ופושעים וגו', כי אכל יותר מדי ואח"כ יאכל הפסח. והא דפסח נאכל על השובע היינו שהוא מתאוה עוד לאכול איזה דבר שלא מילא בטנו וגמר השביעה יהיה עתה עם אכילת קרבן פסח זהו המצוה ועליו נאמר וצדיקים ילכו וגו'.

ומעתה הנה ב' תנאים באכילת קרבן פסח: אי כי אותו שהוא רעב ולא אכל כלל תחלה אינו ראוי למצות קרבן פסח, כי דינו לאכלו על השובע. הב' ומי שהוא שבע ביותר עד שהוא קץ במזונו, ואוכל קרבן פסח על אכילה גסה, הנה על זה נאמר ופושעים יכשלו בס. ואם כן אין אופן לקיים המצוה כהלכתה בלתי כאשר כבר אכל מעט תחילה ואינו עוד רעב, רק הוא צריך לאכול עוד דבר מה לגמור שביעתו והוא יעשה כדן וכהלכה.

ומעתה הנה המאמר שלפנינו מבואר פשוט, שבאמת זהו מאמר הבעל הבית, שהוא קורא את בני ביתו כנזכר, וכך הוא אומר להם **כל דכפין**, ר"ל מי שהוא רעב לגמרי **ייתי ויכול**, היינו הוא צריך לאכול תחילה איזה סעודה. **וכל דצריך**, ר"ל שכבר אינו רעב, אבל הוא צריך עוד איזה מאכל כדי לגמור שביעתו, **[ייתי ויפסח]** הנה הוא מוכשר מיד לבוא לאכול הקרבן פסח כהלכתו, ע"כ מפי מורי הגאון ר' מאניש ז"ל, עכתי"ד שם.

- 2 -

הנה בטעם הדבר שנוהגין לפרוס המצה קודם שמתחילין לקרוא את ההגדה, כתב הבית יוסף (סימן תע"ג) בשם הכלבו (וכ"ה באבודרהם ומהרי"ל), שהוא כדי שיאמר עליה **הא לחמא עניא, מה עני בפרוסה אף כאן בפרוסה**, עיי"ש. ובגמרא פסחים (דף קט"ו סע"ב ואילך) דרשינן: **לחם עוני** (ראה טז, ג), **עני** כתיב, מה עני שדרכו בפרוסה, אף כאן בפרוסה.

וכבר הקשו בזה, דאי משום הא, הרי הי' אפשר להביא מתחילה פרוסת מצה, ולמה מביאין תחילה מצה שלימה ורק על שולחן הסדר פורסין אותה לשנים. ותירצו בזה מה שתירצו.

- ח -

והנה איתא ברמב"ם הל' יו"ט (פ"ו הל' י"ח), וז"ל: **כשהוא אוכל ושותה, חייב להאכיל לגר ליתום ולאמנה עם שאר העניים האומללים.** אבל מי שנועל דלתות חצירו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ומרי נפש, אין זו שמחת מצוה, אלא שמחת כריסו כו', שמחה כזו קלון היא להם, שנאמר (מלאכי ב, ג) וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם, עכ"ל, והובאו דבריו בשו"ע הרב הל' יו"ט (סימן תקכ"ט סי"א).

ובשו"ע (סימן תקכ"ט ס"ב): **וחייב להאכיל לגר ליתום ולאמנה עם שאר עניים.** ובמג"א שם (ס"ק ח'): **וע' בזהר שהפליג בעונש מי שאינו נותן לעני מסעותו ביו"ט רחמנ' ליצלן.** ובבאה"ט שם (ס"ק ו'): **עיינן זהר פרש' פנחס שהפליג בעונש מי שאינו נותן לעני מסעותו ביו"ט ר"ל.**

ובזהר פ' יתרו (דף פ"ח ע"ב) איתא, וז"ל: **תא חזי . . [ב]חגיגין בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני. ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשיה סגי, דהא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא. עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם וכו', עכ"ל.**

[ובפירוש ה"סולם" כאן: בא וראה . . [ב]החגים צריך האדם לשמוח ולשמח את העני. ואם הוא שמח בלבדו ואינו נותן לעני, עונשו גדול, כי שמח בלבדו ואינו נותן שמחה לאחר].

ובזהר פ' אמור (דף ק"ד ריש ע"א) בענין האושפיזין דחג הסוכות איתא, וז"ל: **בעי למחדי למסכני . . בגין דחולקא דאינון אושפיזין דזמין, דמסכני הוא. והוא דיתיב בצלא דא דמהימנותא, וזמין אושפיזין אלן עילאין . . ולא יהיב**

לון חולקיהון, כולהו קיימי מיניי ואמרי אל תלחם את לחם רע עין וגוי (משלי כ"ג). אשתכח דההוא פתורא דתקין, דיליה הוא ולא דקודשא ב"ה. עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם וגוי, פרש חגיכם, ולא חגי. ווי ליה לההוא בר נש בשעתא דאלין אושפיזי מהימנותא קיימי מפתוריה.

[ובפירוש ה"סולם" כאן: **צריכים לשמח את העניים** . . משום שחלקם של אלו האושפיזין שהזמין (לסעודה) שייך לעניים. **ואותו היושב בצל הזה של האמונה ומזמין האורחים העליונים האלו** . . ואינו נותן להם חלקם (מן הסעודה, דהיינו לעניים), **כולם** (כל האושפיזין) **עומדים ממנו ואומרים אל תלחם את לחם רע עין וגוי**. **נמצא ששולחן הזה שערך הוא שלו ואינו של הקב"ה**. עליו כתוב וזריתי פרש על פניכם וגוי, פרש חגיכם, ולא חגי. **אוי לאותו האדם בשעה שאלו אושפיזי האמונה עומדים מעל שולחנו**].

ובהקדמת הזהר (דף י" ע"ב) איתא, וז"ל: פתח רבי שמעון ואמר, כל מאן דחדי באינן מועדיא, ולא יהיב חולקי לקוב"ה, ההוא רע עין שטן שונא אותו וקא מקטרג ליה וסליק ליה מעלמא, וכמה עקו על עקו מסבב ליה.

[ובפירוש ה"סולם" כאן: **כל מי ששמח באלו המועדים ואינו נותן חלקו להקב"ה, אותו רע עין, השטן, שונא אותו ומשטין עליו, ומעבירו מן העולם**. וכמה צרות על צרות מסבב לו]. ועיין בזהר שם דברים חמורים בענין זה, וכן סיפור בענין זה מאברהם אבינו ע"ה, עיי"ש.

- ט -

והנה כל הנ"ל בגודל מעלת הכנסת אורחים הוא בכל יום-טוב. אבל בהדגשה יתירה הוא בחג הפסח, שאז אומרים כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח. וכדאיתא בספר

א) ולהעיר אשר ענין הכנסת אורחים שקיים אברהם אבינו במלאכים (אשר ממנו נלמד גודל ענין הכנסת אורחים), הי' זה בחג הפסח, כמ"ש (וירא יח, ו) מהרי שלש סאים קמח סולת לוישי ועשי עוגות (פדר"א). וכן כתב רש"י להלן שם (פסוק י'): ופסח הי'.

שער המלך ריש חלק ב' (שער ואמרתם זבח פסח, פרק ה', ד"ה לכן), וז"ל: כשהוא יושב בהסיבה דרך חירות, יראה לקיים מה שהוא אומר כל דכפין ייתי ויכול, דהיינו להכניס אורחים, להאכיל את העניים לחמא עניא, עכ"ל. ועיין להלן סעיף ט.

- י -

ובענין חודש ניסן בכלל, כתב בספר קב הישר (פרק צ"א), וז"ל: [בחודש ניסן] צריכין ליתן צדקה ופרנסה לעניים, כי בפסח נידונים על התבואה, ואיתא בזהר חדש פי בראשית . . על התבואה ממש. דאמר רבי יצחק, בשנה שעברה נתן להם הקב"ה תבואה כדי סיפוקא לעלמא, והנה כשרואה הקב"ה שהבריות לא יצאו ידי חובתן בעשיית הצדקה נגד השפע טובה שנתן להם הקב"ה בתבואה, והבריות לא נתנו מעשר כהוגן, ולא יהבי מיניה למסכנא כהוגן וליתמי ולא למנה, כד אתי פסח, דאין הקב"ה לכל עלמא על ההוא תבואה דיהיב להו בשתא דעברה.

על כן יתבונן האדם היטב בכל חודש ניסן, אם יצא ידי חובתו היטב במצוה של צדקה נגד ההשפעה שקיבל מהקב"ה, עכ"ל, עיי"ש שהאריך בזה.

[ובזה מובנים דברי זקני הרמ"א ז"ל במה שכתב ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים, כי בחודש ניסן צריכין ליתן צדקה ופרנסה לעניים, כי בפסח נידונים על התבואה, כדאיתא לעיל מזהר חדש פי בראשית על התבואה ממש, דהיינו חטים].

הערה חדשה להוציאו מכאן ולהכניסו בעניני מעשר וצדקה:

אפ"ל הטעם שאנו אומרים הבכור והמעשר והפסח ביחד כי בפסח נידונים על התבואה אם נתן מעשר אז נותנים לו תבואה בשפע, ולזה מסיימים ונאכלין בכל העיר לכל אדם, דאם נותן מעשר בעין יפה השי"ת משלם לו חזרה בעין יפה, כמו שסיפרו לי כמה אנשים אחר שעוררתי להם שיתנו

דברי דרשה לשבת הגדול תורה כא

מעשר, שעשו חשבון בשנה אחת שלא נתנו מעשר, שכל כסף שהיה צריך לית להמעשר נחסר להם ע"י רופאים והוצאות לתיקון הקאר שלהם ושאר הוצאות, ולרוב פעמים היה חסר להם הרבה יותר.

- יא -

ובזה נבוא למאי דפתיחנא בי' בענין יחץ, שנוהגין לפרוס את המצה קודם שמתחילין לקרוא את ההגדה, שבא לרמוז, אשר קודם שמתחילים לאכול את מצת המצה, ועוד קודם שמתחילין עריכת הסדר (קריאת ההגדה) - הנה לפני זה צריך לדאוג שיהי' להעני מה לאכול, ושיהיו לו אורחים אצל שולחן הסדר.

וזהו ענין שצריך לפרוס המצה - מלשון הכתוב (ישעי' נח, ז) הלוא פרו"ס לרעב לחמד, לפרוס לפניו מפה עם מזון וכו' לאכול ולשתות.

ובלשון הזהר פי' ויקהל (דף קצ"ח ע"א) עה"פ הלוא פרוס גו':

מאי פרוס, למפרס ליה מפה בנהמא ומזונא למיכל. ד"א הלא פרוס, כד"א (דניאל ה, כח) פריס פריסת וגו'. דבעי למפרס פריסין דנהמא קמיה, בגין דלא לכסיף.

[ובפירוש הסולם כאן: מהו פרוס, הוא לפרוש לו מפה בלחם ומזון לאכול, הנה פירוש אחר, הלא פרוס הוא כמש"א, פריס פריסת וגו', שצריכים לחתוך חתיכות לחם לפניו, כדי שלא יתבייש, ויחתוך לפניו בעין טובה].

ויפרוס להעני בעין טובה ובסבר פנים יפות, וכלשון הזהר שם: ויפרוס קמיה בעינא טבא. וכמחז"ל (ב"ב דף ט' ע"ב): כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות.

- יב -

וז"ל פירוש בינה לעתים להגש"פ בפיסקא הא לחמא עניא: יש להתבונן מה התקשרות יש להתחלת הא לחמא

עניא עם אמרו כל דכפין כו' ועם השתא הכא וכו'. ונאמר בזה כי עיקר החסד הנעשה עם העני, הוא מה שיצרף להצדקה עצמה גם דברים טובים ונחומים להשיב נפשו העגומה לבל יצטער על בואו לידי מדרגה זו שיצטרך לבריות . ובהיותו מאכילו על שולחנו הלא רבתה בזה הבושה והכלימה להעני, כי המצפה לשולחן אחרים חיוו אינם חיים ופניו משתנים ככרום, ראוי הוא לדבר על לב האומלל שלא יתעצב, רק יהי' כאוכל משל עצמו. וזאת היא כוונת המגיד, כי להיות מצוה גדולה היא להזמין עניים בלילה זה, הסדיר תחלת נוסח להסיר צער מלבם. והקדים לאמור: אל תעצבו בעניותכם, כי הלא מימי קדם אבותינו הראשונים אכלו בעוני במרירות לב כזה במצרים מעוני ומרוב עבודה ואח"כ נגאלו, ולכן גם אתם עתה כל דכפין כו' בלי בושת וחרפה, ותהא זאת נחמתכם כי בהיותכם אתם כאן על שולחני בזכות הצדקה שמקרבת את הגאולה יגדיל השי"ת חסדו שלשנה הבאה תזכו להיות בירושלים בני חורין כאבותינו, ותאכלו כל טוב בשובה ונחת ותתענגו על ה'.

ודייק בכתוב "לחמד", היינו שהלחם ומזון יהיו **שלך**, מממונד, ולא מן הגזל ח"ו.

וכמבואר בזהר פי ויקהל (דף קצ"ח ע"א), וז"ל: לחמד, לחם לא כתיב, אלא **לחמד**, ההוא דילך, מממונד, ולא דגזילו, ולא דעשק, ולא דגנבה, דאי הכי לאו זכותא הוא, אלא ווי ליה, דאתי לאדכרא חובוי.

[ובפירוש ה"סולם" כאן, לחמד, לחם לא כתוב אלא לחמד, יורה שהלחם יהיה שלך, מכספך, ולא מגזילה, ולא מעשק ולא מגנבה, כי אם כן אינו זכות, אלא אוי לו, שבא להזכיר עונו].

ובזה מבאר גם בזהר שם מה שדייק משה לומר לבני ישראל "קחו מאתכם תרומה לה'" (ויקהל לה, ה) (אף שבציווי השי"ת אל משה נאמר (תרומה כה, ב) "ויקחו לי תרומה סתם), כי משה רבינו ע"ה אומר להם לישראל, שאם אתם רוצים ליתן תרומת ה', שהתרומה תהי' לה', ושתהי'

"לי" תרומה, לי לשמי (פירש"י ריש פרשת תרומה), אזי התרומה צריכה להיות "מאתכם", היינו משלכם, ולא ח"ו מן הגזל. ובלשון הזהר שם: כגונא דא קחו מאתכם תרומה, לארמא ממה דלכון, ולא מעשק, ולא מגזל, ולא מגנבה. [ובפירוש ה"סולם" כאן: כעין זה קחו מאתכם תרומה, הוא להרים ולתת ממה שלכם, ולא מעשק, ולא מגזל, ולא מגנבה]. ורק באופן כזה תהיי "תרומה לה", כי אם התרומה (והצדקה) הוא ח"ו משל גזל וכו', אז הולכת התרומה (והצדקה) להסט"א ח"ו].

- יג -

והנה המצה שפורסין אותה לשנים, הנה החלק הגדול מניח לאפיקומן. ודרשו בזה (שו"ע הרב סימן תע"ז ס"ב, וכ"ה בספר הפרדס לרש"י, הל' פסח) דאפיקומן מלשון אפיקו-מן, כלומר הוציאו והביאו מזונות ומאכלים על השולחן.

ונראה לי הרמז בזה, כנ"ל, דעוד לפני שמתחיל לומר את ההגדה, שאמירתה היא על הפרוסה (שמניח בין ב' המצות), הנה עוד לפני זה מניח את חלקה לאפיקומן, כלומר שדואג שיבואו מזונות להאורחים המסובים בשולחנו.

- יד -

והנה תיקנו חכמינו ז"ל, אשר המצה שפרסה לשנים, הנה חלק הקטן מניח בין ב' המצות, ופרוסה זו יאכל הבעה"ב באכילת הכזית. אבל לאפיקומן מניח הוא את החלק הגדול.

ונראה לי הרמז בזה, דכשבא לקיים ענין האפיקומן, היינו חלוקת המזון (מן) להאורחים המסובים על שולחנו, הנה עליו ליתן להם החלק הגדול, היינו מן המובחר והמשובח ממזונותיו. וכמבואר ברמב"ם בפרק אחרון מהלכות איסורי מזבח (הלכה י"א), וז"ל: והוא הדין לכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב והמטיב שיהיה מן המובחר ומן הטוב, אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו, כסה ערום יכסה מן היפה

שבכסותו, הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו, וכן הוא אומר כל חלב לה', עכ"ל.

- טו -

וזכות גדולה היא לאדם לפרוס לרעב לחמו, כמבואר בזהר פ' ויקהל (דף קצ"ח ע"א) עה"פ קחו מאתכם תרומה, וז"ל: רבי יהודה פתח, הלא פרוס לרעב לחמך וגו', תא חזי, זכאה חולקיה דבר נש, כד מסכנא אערע לגביה. דההוא מסכנא דורונא דקוב"ה הוי דשדר ליה, מאן דמקבל ליה לההוא דורונא בסבר אנפין, זכאה חולקיה. [ובפירוש ה"סולם" כאן: בוא וראה, אשרי חלקו של אדם כשעני בא אליו, כי עני ההוא, הוא מתנה שהקב"ה שלח לו. מי שמקבל מתנה ההיא [[בסבר פנים]] בקבלת פנים אשרי חלקו].

- טז -

וגדול שכרו של בעה"ב שנותן מלחמו לדל ומרחם עליו ומשיב את נפשו, כמבואר בזהר פ' ויקהל שם, וז"ל: תא חזי, מאן דחייס למסכנא ואתיב ליה נפשיה, קב"ה סליק עליה כאילו הוא ברא לנפשיה. וע"ד אברהם דהוה חייס לכל בני עלמא, סליק עליה קב"ה, כאילו הוא ברא לון, דכתיב (לך לך יב, ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן. [וכפירוש ה"סולם" כאן: בוא וראה, מי שמרחם על העני ומשיב לו נפשו, הקב"ה מעלה עליו כאילו הוא ברא את נפשו. וע"כ אברהם, שהיה מרחם על כל בני העולם, העלה עליו הקב"ה, כאלו הוא ברא אותם, שכתוב, ואת הנפש אשר עשו בחרן].

ובמדרש תנחומא פ' משפטים (סי' ט"ו) איתא, וז"ל: אמר הקב"ה, נפשו של עני היתה מפרכסת לצאת מן הרעב ונתת לו פרנסה והחיית אותו, חייך שאני מחזיר לך נפש תחת נפש. למחר בנך או בתך באין לידי חולי ומיתה, ואזכיר להם המצוה שעשית עם העני ומציל אני אותם.

- יז -

וזהו שסידר בעל ההגדה, אשר תיכף אחר יחץ בא מגיד, שתחילתו הוא בפיסקא "הא לחמא עניא", שבה מכריזים כל

דכפין ייתי ויכול כו', שמזמינים את האורחים והעניים לבוא ולסעוד על שולחנו.

וכמבואר בספר סדר היום ד"ה אח"כ יטול וז"ל: ראוי לאדם לזמן אצלו בכל יום טוב עני ודל בשלחנו, לחלק משמחתו לעניים ולאביונים. וכל שכן בליל פסח שצריך לחזור אחריהם כמו שאומרים כל דצריך וכו'. . וישמח לב האומללים ויחשב להם כאלו הם בני תורין ולא יחסר להם דבר בלילה הזה עכ"ל.

וודייק לומר בספר סדר היום שצריך לחזור אחריהם, כי כדי לקיים מצות הכנסת אורחים, לא די שהאדם יישב בביתו ויכריז "כל דכפין", ויסמוך על המלאכים (או הציפורים) שיעבירו הכרזתו להאורחים - כי אם צריך לחזור אחרי האורחים, דהיינו לצאת מחוץ לביתו, ולילך לבית הכנסת ולהביא משם אורחים לשולחנו.

- יח -

ונראה להמליץ בזה פירוש "אפיקומן", כלומר שעל בעה"ב לצאת מביתו (אפיקו) ולהביא אורחים לביתו כדי ליתן להם מן, מזון אכילה ושת"י.

וכמו שמצינו באברהם אבינו ע"ה (אשר ממנו אנו למידין גודל מצות הכנסת אורחים), שלא חיכה שהאורחים יגיעו אליו מעצמם, כי אם כאשר "וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו", שראה אברהם אע"ה שהיו המלאכים (האורחים) נצבים במקום אחד, והבין אברהם שלא היו רוצים להטריחו - מיד "וירא וירץ לקראתם", שקדם הוא ורץ לקראתם].

וכמבואר בפירוש זבחי פסח להגש"פ, בטעם הדבר שתיקנו לומר פייסקא הא לחמא עניא בלשון ארמית. וז"ל שם: מפני ההכרזה אשר בזה המאמר "כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח", תקנו אותו בלשון ארמי, כי היו אז בבבל, ובבוא החג עשו זכר לחגיגת הפסח בירושלים לסמוך על שולחנם העניים והאביונים, וסדרו שגם פה בגלות יתחייב כל בעל הבית להרבות מתנתו, כמו שנאמר ושמחתם לפני ה'

אלקיכם אתם ובניכם ובנותיכם והלוי וגוי. **ולכן כשישב על שלחנו ירים קולו אל העניים אשר בפתח הבית לקרוא כולם בשם ה' "כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח"**, ר"ל שיבואו לסמוך על שלחנו. ולפי שהעניים לא יבינו לשון הקודש תקנו שיעשה ההכרזה הזאת בלשון ארמי כדי שיבינו אותו ויכנסו לביתו, וכבר צוה הנביא על הצדקה הזאת באמרו, הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית וגוי, אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך, עכ"ל.

ובפירוש היעבי"ץ להגש"פ כתב, וז"ל: נתקן נוסח זה, שלשונם ארמית. ובימים ההם ושנים קדמוניות, לא היו סוגרים בתיהם בליל שמורים, והיו מכריזין ואומרים נוסח זה, **כדי שיבאו העניים והצריכים ויאכלו עמהם.**

- יט -

והנה איתא בספה"ק שהבאנו לעיל (אות ג') מסי קב הישר בענין בפסח נידונין על התבואה. וכמו שכתב בספר תפארת שלמה לשבה"ג שזה מרומז במה שאמרו במסכת פסחים (דף ע"י ע"א) **פסח נאכל על השובע**. וכן כתבו בשם הרה"ק מהר"צ מזידיטשוב זי"ע, **דפס"ח** הוא ר"ת של ג' שמות הפרנסה פא"י (פותח את ידך), סא"ל, חת"ך (ס"ת פותח את ידך) וכו' כידוע.

- כ -

ובזה אפ"ל הטעם לזה שמביאים את המצה דוקא **שלימה**, ורק אח"כ פורסה לשנים, כי בא לרמוז בזה, דהאיך יזכה האדם ל**פרנסה שלימה** (מצה שלימה) - הוא ע"י **שפורסה** לשנים, **וחלק הגדול** ממנה מניח לאפיקומן, היינו ע"י שמקיים בה **"הלא פרוס** לרעב לחמך". דהנה אחז"ל (שבת דף ב' ע"א) פשט העני את ידו לפניו ונתן לתוך ידו של בעל הבית, או שנטל מתוכה והוציא, העני חייב ובעל הבית פטור, פשט בעל הבית את ידו לחוץ וכו', בעל הבית חייב והעני פטור. והקשו, מדוע התחיל התנא בחיובא דעני, ולא בחיובא דבעל הבית. ומובא בשם צדיקים לתרץ, דכיון

שהעני פשט את ידו ולא שם בטחונו בהשי"ת שיתן לו מזונו, ע"כ העני חייב.

[וכמבואר בזהר פ' ויקהל (דף קצ"ח סע"א) בפירוש הפסוק (תהלים קמו, ה) אשרי שא-ל יעקב בעזרו שברו על ה' אלקיו, וכי א-ל יעקב ולא א-ל אברהם ולא א-ל יצחק אלא א-ל יעקב, בגין דיעקב לא אתרחיץ באבוהי, ולא באמיה, כד ערק קמי אחוי, ואזל יחידאי, בלא ממונא, כד"א (וישלח לב, יא) כי במקלי עברתי את הירדן הזה, ואיהו אתרחיץ ביה בקודשא בריך הוא, דכתיב (ויצא כח, כ) אם יהיה אלקים עמדי ושמרני וגו', וכלא שאיל מקמיה דקודשא בריך הוא, ויהב ליה. [ובפיי ה"סולם" שם: וכי א-ל יעקב ולא א-ל אברהם ולא א-ל יצחק, אלא א-ל יעקב, משום שיעקב לא בטח באביו ולא באמו, כשברח מפני אחיו, והלך יחיד בלי כסף, כמש"א כי במקלי עברתי את הירדן הזה. והוא בטח בהקב"ה, שכתוב, אם יהיה אלקים עמדי ושמרני וגו' והכל בקש מן הקב"ה ונתן לו.]

- כא -

ולענייננו נראה לפרש, דטעם חיובא דעני הוא מפני שהעני פשט את ידו לקחת מידו של בעה"ב (או לבקש ממנו שישים לתוך ידו), ולא חיכה שבעה"ב יתן לו מעצמו, אשר בזה הפך את שם הוי"ה המרומז במדת צדקה, כדלקמן.

דהנה מבואר בספר עבודת הקודש (מורה באצבע סימן א' סיי"ב) וז"ל: יזהר לתת צדקה בכל יום לפחות פרוטה, ויכוין ליישם שם הוי"ה הקדוש. ויכוין כי רומז³ זרועו, - ו, חמש

(ב) ובספר יד החזקה דף י"ב, וז"ל: זאת ועוד אחרת פועלת הצדקה במחזיקי לומדי תורה כי יש ה' צורי רצוני במחזיקי ת"ח עושה שם הוי' ישר ושלם. כי ידוע מ"ש האר"י ז"ל, דבצדקה מייחד שמו המיוחד שם הוי"ה ב"ה, כי הפרוטה הוא היו"ד של השם וה' אצבעותיו של העשיר הוא הה"א הראשונה וזרוע העשיר הוא הוא"ו ויד העני הוא ה' אחרונה שבשם הוי' ונעשה עי"ז שם המיוחד. וידוע שטבע של העני הע"ה הוא מתזר על פתחי נדיבים ופושט ידו תחלה לבעה"ב אי"כ שמו הגדול אינו מיוחד כסדרו. אבל הת"ח ממתין עד שהבעה"ב פושט ידו תחלה ואזי נתייחד שמו ב"ה כסדר ישר, וזהו שאמר

אצבעותיו - ה, פרוטה - י, חמש אצבעות עני או גבאי - ה, [ועיי"ז] והיה מעשה הצדקה שלום.

ובשערי הקודש שם כתב וז"ל: כן הוא מבואר בזוה"ק פי בחקותי (דף קי"ג) וז"ל: מאן דיהיב צדקה למסכנא הוא עביד לעילא שמא קדישא שלים כדקא יאות כו', וכן הוא להדיא מפורש בשו"ע האר"י ז"ל ובסי' אור צדיקים מר"מ פאפיראש ז"ל, עיי"ש, עכ"ל.

ועפ"ז מובן, דסדר שם הוי"ה שבצדקה הוא - והי"ה, היינו תחילה זרועו וחמש אצבעותיו והפרוטה של בעה"ב (היינו אותיות ו', ה', י'), ורק אח"כ באים ה' אצבעותיו של העני.

וכיון שכאן פשט העני תחילה ידו, ושינה סדר שם הוי"ה שבצדקה, לכן גרס עיי"ז חיובא דעני.

- כב -

אך הנה באמת גדלה מעלתו של העני, כנ"ל מזהר פי' ויקהל שהעני הוא "הדורן" שהשי"ת שולח לבעה"ב, וכן אמרו חז"ל יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני, העני עושה עם בעה"ב. נמצא, דהעני הוא במדרגה גבוה יותר מבעל הבית, דהרי הוא מטיב עם בעל הבית יותר ממה שבעל הבית מטיב עמו.

הכתוב שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול, רצוני מה שאמרתי והי מעשה הצדקה שלום הוא רק לאוהבי תורתך הם הת"ח לפי שאין למו מכשול, כי הם אינם מהפכין השם הוי"ה כעני ע"ה אשר הוא פושט ידו תחלה ומייחד ה' אחרונה לראשונה ונמצאו שמו המיוחד בלתי נכון וישר כסדר, אבל בת"ח ישר ה' צורי ולא עולתה בו.

ובספר שושני לקט ראיתי כתוב בזה, כי המחזיק לת"ח בטוח יותר מת"ח עצמו, כי להת"ח יוכל לבוא לידו מכשול בדבר הוראה. משא"כ להמחזיקו אין לו שום חלק במכשולו, לזה אמר שלום רב לאוהבי תורתך, היינו להמחזיקים בה, ואין למו מכשול, כי הם בטוחים מן המכשול עכ"ל. והטעם נראה לי, כי הת"ח אינו רק כשליח של המחזיקו וקיי"ל במועל בשליחות יוכל המשלח לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, והבן. ע"כ לשון ספר יד החזקה הנ"ל.

ולכן, עייזו שיקיים הבעה"ב ענין יחץ, שפורס המצה (מזונו) לשנים וחלקה הגדול נותן לעני, עייזו לא יצטרך העני להושיט ידו ולבקש ממנו, ועייזו לא יגרום לחיובא דעני.

- כג -

והנה על פי דברי הזוה"ק פרשת בחקותי הנ"ל, אפשר להבין הענין למה אברהם אבינו ע"ה עזב את השכינה ורץ לקראת האורחים. ובביאור הענין אפשר לומר, דבזה שרץ לקראת האורחים כדי עביד לעילא שמא קדישא שלים כדקא יאות, אי"כ לא עזב את השכינה, אדרבה בזה קיים שמא קדישא שלים כדקא יאות.

ובזה מובן ג"כ דברי התולדות יעקב יוסף זצ"ל (בליקוטים) שכתב במ"ש חז"ל (שבת דף קכ"ז ע"א) גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה, דהכוונה כי יש והכנסת אורחים כרוכה בהפסדים רוחניים כגון ביטול תורה ועבודה (בשביל האורח) או כשהאורח מספר לשון הרע לבעל הבית דבזה דוחה אותו מקבלת פני השכינה, מ"מ מוטב להתעסק בקבלת והכנסת אורחים, וזהו גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה, אפילו אם עייזו הוא גורם לבעל הבית ליבטל מעבודת השם, עכתודה"ק.

ולפי דברי הזוה"ק הנ"ל, עביד לעילא שמא קדישא שלים כדקא יאות, אע"פ שהאורח מדבר לה"ר ודברים בטלים, מכל מקום נשלם שמו של הקב"ה כדקא יאות.

ועוד משמע מזה דגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה, דאפילו אם השכינה הקדושה הוא האורח, ג"כ צריכים לקרב מקודם בני אדם כדי לקרבים תחת כנפי השכינה, דאדרבה הוא לא עוזב ח"ו את השכינה, דעייזו מקיים המצוה בשלימות, דנשלם שמו של הקב"ה כדקא יאות כדברי העבודת הקודש והזוה"ק הנ"ל.

- כד -

ובזה מובן הפסוק (בראשית יח, ט) "והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו", דלכאורה צ"ב תיבת עליהם, דיותר

הול"ל אצלם, או על צדם, או שהיל"ל לפניהם, כמו שכתב רש"י ז"ל (בפרשת יתרו, על פסוק ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלקים) ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם עכ"ל.

ואפשר לומר בכוונת הכתוב שאמר עליהם, דעל ידי שהי אאע"ה רץ לקראת האורחים בבחינת **אפיקו-מן**, כדאיתא בגמ' שבת (קנ"א ע"ב) אמר לה ר' חייא לדביתהו כי אתא עניא אקדימו ליה רפתא כי היכי דלקדמו לבניך, **ועי"ז נשלים שמו של הקב"ה כדקא יאות** זכה אאע"ה לבחינת והוא עומד **"עליהם"**, שהיה במדרגה נעלה יותר מהמלאכים שהיו אורחיו, דאף דבכל מקום יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית, אמנם כאן שרץ לקראת האורחים, היה להיפוך, דאברהם אבינו ע"ה הי' גדול מהם במעלה.

ובפרשת יתרו, שהי' סעודה שתלמידי חכמים מסובים בה, כמ"ש רש"י על פסוק לפני האלקים "מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובים בה כאילו נהנה מזיו השכינה", לכן כתב **"לפניהם"**, שהיה משה רבינו ע"ה רץ לפניהם לשמש אותם שהוא פשט ידו מקודם ליתן להם, כדי להשלים השם הוי' **כדקא יאות**.

ומובן ג"כ לשון רש"י ז"ל "מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובים בה כאילו נהנה מזיו השכינה", שבגלל שהיו תלמידי חכמים, הבינו כוונת משה רבע"ה, וזהו הביאור כאילו נהנה מזיו השכינה, דעיקר זיו השכינה הוא ע"י שהשם הוי' הוא כסדרן.

- כה -

ובזה מתורץ קושית המפרשים, דהרי הי' אפשר להביא מתחילה פרוסת מצה, ולמה מביאין תחילה מצה שלימה ורק על שולחן הסדר פורסין אותה לשנים, דאם יראה להאורח פרוסה קטנה יחשוב האורח שהבעל הבית הוא רע עין, והאורח לא ירצה לבוא, ע"כ מראים לו מצה שלימה

שיש די והותר, ולא יתבייש לבוא לאכול, ועייז יוכל לקיים שמא קדישא כדקא יאות. ועוד דאצל שמו של הקב"ה צריך להיות שמו שלם וכסאו שלם, ע"כ צריך להיות מצה שלמה.

- כו -

ומעתה נחזור לומר דזהו ענין הפרוסה שהוא "חצי" ככר, ע"ד שכתב האלשיך הקדוש ז"ל בביאור מה שנצטוו ישראל להביא מחצית השקל, להורות דכל אחד מישראל צריך לדעת שהוא רק "מחצית", וביחד עם עוד אחד מביא שקל שלם, וזה מאחד את ישראל שיהי ביניהם אהבה אחוה שלום וריעות, וכמו"כ יש לומר כאן, דזהו ענין הפרוסה שהוא "חצי" ככר, להורות דכשסועד סעודה על שלחנו צריך שיהי לו "חצי" לעצמו ו"חצי להעני", דזהו עיקר האכילה שיסבו עניים על שולחנו.

- כז -

וזהו ביאור המחלוקת של התנאים ג' ביצים או ארבע ביצים, וכל אחד מוסיף בשיעור, דכל אחד משער כמה הוא שיעור כדי שביעה, ולפייז ידע בעל הבית ליתן לעני ג"כ מנה יפה כשיעור אכילת פרס שהוא כדי שביעה, כדי שיאכל העני לשובע נפשו.

והנה ידוע מארז"ל במסכת תענית דאחד איחר לעני את מזונו ועד שהביא את המזון יצתה נשמתו של העני לי"ע, ונמצא בזה דבצדקה הרי יפה שעה אחת קודם, כי אפשר לאחר ח"ו, וכמו שכתבו הראשונים בטעם הדבר שאין אומרים ברכת שהחיינו על מצות צדקה, כדי שלא תצא נשמתו של העני ח"ו עד שיגמור ברכת שהחיינו, ויפה שעה אחת קודם.

וזהו הביאור שכל אחד מהראשונים והאחרונים מיהרו את השיעור של כדי אכילת פרס, עד כדי שיעור של ג' או ד' רגעים, ויש הסוברים אפילו שיעור של ב' רגעים (עיי מה שהבאתי בספר אכילת מצה בישראל ענפים ג' וד', עיי"ש), וכל זה כדי שיאכל העני תיכף ומיד את מזונו, ולא יצטרך

לחכות עד שבעל הבית יגמור שיעור ארוך של כדי אכילת פרס, כי זהו עיקר החצ"י ככר להורות לענין הנ"ל שצריך לחלק הכל שוה בשוה עם העני.

- כח -

וזהו הענין שצריכים לאכול את המצה בכדי אכילת פר"ס, שהוא חצ"י ככר, דעיקר הלימוד הוא שיתן צדקה ויהיו עניים בני ביתו והוא יאכל רק חצ"י ככר, וחצי השני יתן להעני.

- כט -

והנה בשיעור כדי אכילת פרס יש מחמירים הסוברים דהשיעור הוא גדול יותר, ובראשם הנודע ביהודה ז"ל שכתב בצ"ח (פסחים דף קט"ז) דהביצים שבימינו נתקטנו עד למחצה ממה שהיו בימים קדמונים, ולפי זה בכל מקום שהשיעור כזית דהיינו כחצי ביצה, צריך בזמנינו שיעור כביצה, וכן רביעית ששיעורו ביצה ומחצה צריך בזמנינו ג' ביצים, עי"ש, והרבה גדולי הפוסקים החזיקו כן (חת"ס או"ח סי' קכ"ז ועוד, בית אפרים על טריפות בקונטרס התשובות, מובא בשע"ת סי' ר"י, תפ"ו, גר"א במעשה רב אות ע"ד ועוד, א"א ביטשאטש או"ח סי' תפ"ו, רעק"א, מהר"ם שיי"ק ועוד כמה אחרונים) ובערוך השולחן יורה דעה סי' שכ"ד כתב שהמדקדקים מחמירים לכפול כל השיעורים, ואפילו בכוס קידוש והבדלה, וכ"כ לענין חלה.

וי"ל בטעם לשבח להדר לצאת אליבא דכו"ע, עפמ"ש הר"ן מובא בתשו' הריב"ש (סי' ק"נ) שאפילו במילי דעלמא כל משכיל בוחר לו דרך היותר בטוח, כ"ש במילי דשמיא, וא"כ ה"ה בזה, וכ"ש הוא משם דשם חשש הר"ן מה"ט אפילו לדעת יחיד (כמבואר בב"י הלכות מגילה), כ"ש כאן שגדולי הפוסקים אשר כל בית ישראל נשענים עליהם ס"ל כן, ודאי צריכין לחוש לה.

וברש"י (שבת עט: ד"ה למצוה) דסתמייהו דאינשי עבדי מצוה מן המובחר, עי"ש. ועי' מ"ש בספר מוצל מאש (סי'

י"ג) דבמצוה שיש חיוב (כמו מצה, מרור ושאר כיוצא) לעשות בין מה"ת בין מדרבנן לא מהני ספק ספיקא ואפילו אלף ספיקות כיון שיש ספק אחד מני אלף שהוא חייב א"כ הרי לא קיים העשה והרי החיוב מוטל עליו, וכ"כ הפלתי (סימן ט"ז ג') ועוד אחרונים.

וגבי אכילת מצה מובא בספר דרכי חיים (מנהגי צאנז) שהדברי חיים זי"ע בצע לעצמו זיתים גדולים מאד מהמצות.

עכ"פ חזינן מכל זה שיש שיטות המחמירים מאוד בשיעור כדי אכילת פרס. ולפי דרכינו הנ"ל שביארנו שיטת הסוברים להקטין שיעור כדי אכילת פרס, והוא כדי שיגיע לעני מזונו מהר יותר, ולא יצטרך להמתין כ"כ זמן על בעל הבית, יש לומר גם לאידך גיסא, דאדרבה שיטת כל אלו המחמירים דס"ל להגדיל שיעור כדי אכילת פרס, הוא ג"כ מחמת יסוד זה של מצות צדקה, רק לאידך גיסא, דאדרבה, ע"י שמחמירים בשיעור כדי אכילת פרס נמצא שמגיע לעני פרוסה גדולה יותר, ובזה נתקיים מצות צדקה ג"כ בשלימות, דככל שיאכל העני יותר ממילא מתקיימת מצות הצדקה בשלימות יותר, ופשוט הוא, וע"כ מחמירים הצל"ח ודעימי בשיעור כדי אכילת פרס, ונמצא דכל השיטות יסוד אחד להם, שיתן להעני כדי צרכו, וכל זה בדרך אפשר.

- 5 -

וזהו הענין שצריכים לאכול המצה, שהוא לחם עוני (דמרמו לענין הצדקה שיזכור האדם לתת לעניים לחם) בכדי אכילת פרס, דהפרס הוא חצ"י ככר כנ"ל להורות לענין שיאכל בעל הבית רק חצי הככר וחצי השני יתן לעני, וע"כ צריכים לאכול המצה בכדי אכילת פרס.

- לא -

ויתורף בזה קושייתנו על הגמ' (שכן הביא הב"י גם בשם הכל בו) מה עני בפרוסה אף כאן בפרוסה, והקשינו דמדוע מצינו ענין זה דוקא במצות ליל פסח. אך יובן שפיר דהוא ענין אחד עם זה שאין הפסח נאכל אלא למנויו, דעיקר ענין

המנויין הוא שיאכיל לעניים מקרבן פסחו, וזהו גם ענין המצה שהוא לחם עוני, וע"כ הוזהרנו דווקא במצות ליל פסח על ענין נשגב זה שמרומז בו ענין הצדקה.

וזהו ענין יחץ שפורסים לשנים, דהרמז הוא כנ"ל שהוא אוכל רק חצי וחצי השני מאכיל להעני.

- לב -

ויתורץ בזה קושייתנו הראשונה, דאיך אפשר לומר כל דצריך ייתי ויפסח הא אין הפסח נאכל אלא למנוייו, אך באמת הוא ענין אחד, דאחר שמנה עוד אנשים על פסחו והזמין את העניים שיאכלו על שלחנו, יכול לומר כל דכפין ייתי ויכול, דענין המנויין הוא ענין הצדקה, ובאמת הזמין אותם שימנו על פסחו, ורק מטעם זה יכול לומר כל דכפין ייתי ויכול.

- לג -

ובאמת בזמן הזה שאין לנו קרבן פסח, כתב החתם סופר (ח"מ סי' קצ"ו) וז"ל: מצות עשה של אכילת מצה משומרת בליל פסח היא יחידה נשארת לנו מכל מצות אכילה שבכל התורה אין לנו פסח ולא קדשים, לא תרומה ולא מעשר שני רק מצה אחת משנה לשנה, ואם גם היא לא תועילה בידינו בשלימות כו' הייטב בעיני ד', חלילה חלילה, עכ"ל.

- לד -

וזהו הענין של המצה שהיא לחם עוני שנשאר לנו מכל מצות הפסח, דהוא במקום הקרבן פסח כנ"ל, והיינו ענין הצדקה דזה יכולים אנו לקיים בכל דור ודור, אשר לזה מורים כל עניני הסדר.

- לה -

ומיושב שפיר מה שנשמכו סימני יחץ ומגיד זה לזה, שאומרים הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, דהרי יח"ץ מורה ג"כ לזה, שהוא אוכל רק חצי הסעודה וחצי השני נותן לעני, וע"כ נקראת הא לחמא עניא,

דברי דרשה לשבת הגדול תורה לה

מה עני בפרוסה אף כאן בפרוסה, ומסיימין כל דכפין ייתי ויכול, שיאכל אתו מצה ביחד שיעור כדי אכילת פרס, ועי"ז כל דצריך ייתי ויפסח, דהרי בזמן הזה אין לנו קרבן פסח והמצה היא שנשארה לנו, וכמו שנפסק אצל קרבן פסח שאינו נאכל אלא למנויו, כמו"כ הוא במצה.

- לו -

וזהו הענין שמזמין את האורחים ואומר כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, ואינו ממתין עד שיעברו ויבקשו לבוא, אלא שהוא מזמין תחילה את העניים, דהוא ע"ד שנאמר באברהם אבינו, וירא וירץ לקראתם, וכנ"ל שאברהם לא חיכה שהאורחים יגיעו אליו מעצמם, אלא שקדם הוא ורץ לקראתם. כמו כן מקדימים אנו לקראת העניים, ואין אנו מחכים עד שיבואו, אלא אומרים כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח, שיתקיים בזה בחינת שחיטת ואכילת הפסח למנויו.

ולפי מה שהבאנו לעיל דכשפושט בעל הבית את ידו תחילה הוי הצדקה בשלימות דשם הוי' הוא כסדרו, יובן שפיר מה שאומרים תחילה כל דכפין ייתי ויכול, פי' שפושט את ידו להעני שיבא אליו, ועי"ז שפיר שם הוי' כסדרו ובשלימות, ועי"כ מזמינם כנ"ל, וכדאיתא בזוה"ק דבזה עביד לעילא שמא קדישא שלים כדקא יאות, וזהו דוגמת מעשה הצדקה וגמ"ח שקיים אאע"ה.

- לז -

ונחזור לפרש הגמ' בנזיר הנ"ל, דהנה ביארנו דצריך להזמין העניים קודם ליל הפסח דהא אינו נאכל אלא למנויו, וזהו הנפק"מ בין הני שנים שצלו פסחיהן, מי שאכל לשם מצוה שמנה עליו אחרים לפסחו, וזה שאכלו לשם תאוה שלא מנה עליו אחרים, הרי זה שמחת כריסו, וכמ"ש הרמב"ם, וזה נקרא אכילה לשם תאוה.

ולפי דרכינו זהו ביאור הגמרא שנים שצלו פסחיהם, פי' ששניהם עשו קרבן פסח אלא שאחד מנה עליו עוד אנשים

והשני לא מנה אלא אכל בעצמו, דזה שלקח המנויים קודם השחיטה זה אכלו לשם מצוה וקיים מצוה אכילת פסח כהלכתו, ואם לאו הוא שמחת כריסו, ולא קיים מצות קרבן פסח כראוי דאין הפסח נאכל אלא למנויו, שיזמין עניים לשולחנו סביב, ואז מקיים מצות הקרבת קרבן פסח כראוי.

- לח -

ואפשר לבאר עוד מ"ש זה שאכלו לשום "מצוה", דהנה איתא בספיה"ק דבתיבת "מצוה" יש ג"כ שם הוי' ב"ה, דאות מ' מתחלף באות י' (ע"ד א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"צ ו"פ וכו' י"ס), ואות צ' מתחלף באות ה' (ה"צ כנ"ל), ונמצא די' אותיות י"ה, וי"ה של מצו"ה.

ולפי מה שהבאנו לעיל דבנתינת צדקה יש שם הוי' ב"ה וכמאה"כ והי' מעשה הצדקה שלום, אפשר לומר דזהו שאמר בגמרא זה שאכלו לשום "מצוה" עליו נאמר צדיקים ילכו בס', פי' כיון שמנה עליו מנויים וקיים בזה ג"כ מצות צדקה, א"כ יש בזה שם הוי' ב"ה, וזהו שאכלו לשום "מצוה".

- לט -

ויתבאר עוד יותר בס"ד, דהנה אחז"ל דכשנאמר "מצוה" סתם קאי על מצות צדקה, וי"ל דזהו שאמר לגבי אכילת קרבן פסח שאכלו לשם מצו"ה, פי' דבמה שמנה מנויים על פסחו, הם העניים המסובים על שלחנו, אכלו לשם "מצוה", וקיים בזה מצות צדקה ג"כ בשלימות.

- מ -

וזהו הענין שמעוררים את העם לתת מעות חטים, וכדברי זקני הרמ"א שהבאנו בריש דברינו, שנוהגים לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח כו'. ולכאורה, מה שייכות זה לזה. אך להנ"ל יובן, דעיקר ענין הפסח הוא הצדקה לעניים, ובלא זה הרי לא קיים מצות הפסח כלל, ע"כ הנהיגו חז"ל לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח, דזהו עיקר צורך

הפסח, דרק עי"ז שנותן לעני ג"כ, מקיים מצות הפסח כהלכתו, דאין הפסח נאכל אלא למנויו, כמבואר לעיל.

- מא -

והנה אמרו חז"ל (בבא בתרא י). גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, ומבואר ג"כ (מדרש שהש"ר ו, יז) אם שמרתם את הצדקה והדין מיד אני גואל אתכם. ובמקום אחר כתבתי דזהו שאמר המגיד, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, דבזה שאנו מקיימים מצות צדקה נזכה לקיום הבטחת הגאולה, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין.

ולפי זה יתורץ שפיר מדוע נקרא שבת הזה שבת הגדו"ל, דהנה בשבת מעורר הרב הדורש את העם לתת צדקה לעניים לצורכי הפסח, וגדול"ה צדקה שמקרבת את הגאולה, נמצא דע"י מה שהרב מעורר את העם לתת צדקה לעניים לצורכי הפסח נזכה בקרוב לגאולתינו ופדות נפשינו, ואז יהא שבת הגדול, דלעתיד לבוא נקרא יום שכולו שבת ומנוחה, ע"כ נקרא שבת הגדו"ל.

ובזכות הצדקה שמקרבת את הגאולה, נזכה לעלות לציון ברנה, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים בב"א.

דרוש לשלש סעודות

- א -

איתא בשו"ע או"ח בס"י תכ"ט: שואלים בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום. וכתב זקני הרמ"א ז"ל: ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח כו'. ולכאורה, מה שייכות זה לזה.

הנה בנוסח הא לחמא עניא אמרינן כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח וכו' וכבר דקדקו קמאי בכוונת המאמר הזה:

א) אם בעה"ב קורא בזה אל העניים שיבואו לשלחנו, היי מהנכון שיקראם תחלה בעודו בבית התפלה שם ימצא את חפצו בניקל, לא אחרי היותו מיסב כמלך והדלת סגר אחריו.

ב) גם למה תיקנו לומר נוסח שלא יהי כוונת אמירתו אמת, דהא לא הכין שום בעה"ב סעודה גדולה כזו לקרוא **לכל דכפין**, ואם יבואו כל דכפין לא ישאר לו אפי' כזית מצה, אלא ודאי שאין לבו כפיו, בשעה שאומר מאמר זה, וא"כ למה תיקן בעל הגדה לומר נוסח כזה, וצ"ב.

ג) גם צ"ב התקשרות מאמר זה כל דכפין וכו' להתחלת המאמר הא לחמא עניא, גם אל סוף המאמר השתא הכא וכו' אינו מובן השייכות.

ד) גם מ"ש השתא הכא צ"ב מאי הודיענו בזה, הרי הוא ידוע לכל אדם דבמקום שהוא, שם הוא, ומה מוסיף בזה שאמר **השתא הכא**.

ה) גם צ"ב כפל הלשון, דבתחילה אמר לשנה הבאה בארעא דישראל, ואח"כ אמר השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, דהרי היינו כן, ולמה כפל המגיד את לשונו.

ו) צ"ב מה שאומרים כל דצריך ייתי ויפסת, הלא בזמן הזה אין לנו ביהמ"ק ואין אנתנו יכולים לעשות הקרבן פסח, וא"כ איך אומר דבר שנראה כשקר ח"ו, ייתי ויפסת.

ואפ"ל בהקדם דברי הזוהר הקדוש פרשת בשלח על התעוררות השגחת עניים ואביונים (מובא בקב הישר פרק צ"א), וז"ל: אמר רבי חייא: תמהנא על האי קרא (תהלים סט, ד): כי שומע אל אביונים ה'. וכי אל אביונים שומע, ולא לאתרא, אמר רבי שמעון: בגין דאביונים קרובין הן יותר למלכא, דכתיב: לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה; ולית לך בעלמא דאיהו תביר לביי כמסכנא. ואמר רבי שמעון בן יוחאי: תא חזי: כל אנון בני עלמא אתחזין קמי קודשא בריך הוא בגופא ונפשא, ומסכנא לא אתחזי אלא בנפשא בלחודוי, והקדוש-ברוך-הוא קריב לנפשא יתיר.

ומסכנא חד הוי בשבבותי דרבי יוסי, ולא הוי מאן דאשגח בי, והוא הוי אכסיף (רצה לומר, שהי' ביישן גדול). יומא חדא חלש האי מסכנא מחמת הדוחק. עאל לגביי רבי ייסא. שמע חד קלא מן השמים דאמר: טילקא, טילקא. (פירושו, כי הגלגל הוא טילקא. רצה לומר, שהעניות הוא גלגל החוזר בעולם.) והנה בזה המקום, אשר שמה גלגל הנשמות, הפורחות מאותו המקום, יצאה בת-קול ואמרה כן: הא נפשא פרחא גבאי, ולא מטא יומא. וי, וי לבני-נשא, דלא אשתכח בהו דיתבי נפשי לגביי. אז שדא רבי יוסי בפומי דהאי מסכנא מיא דגרוגרין אפותא דקונטא. (פירושו המפרשים: שנתן לו מים שנתבשל בו גרוגרות ועוד עשבים של רפואות, שהשותה מים שנתבשלו בהם אלו השרשים עם הגרוגרות, גורמים שהחולה מזיע ונתרפא.) אתבקע זעה באנפי ותב רוחי לגביי. לבתר אתא ושאל לי. אמר: חייך, רבי, נפשי נפקת מני, ומטו לנפשאי קמי' כורסי' דמלכא ובעיתי למהוי תמן, אלא דבעי הקדוש-ברוך-הוא לזכאה לך ואכריזו עלך: זמין הוא רבי יוסי לסלקא רוחי ולאתקשרא בחד אדרא קדישא, דזמין חברייא לאתערא תמן, והא אתקיננו תלת כורסייא, דקיימין לך ולחברך. מההוא יומא הוי משגיחין בי בני-נשא ונתנו לו כדי צרכו.

ותו: מסכנא אחרא איעבר קמי דרבי יוסי, והוי פלג מעה כסף בידוי. אמר לי לרבי יוסי: השלם לי ולבני ולבתי נפשאין. אמר לו רבי יוסי: האיך אשלים נפשייכו, דהא לא אשתכח גבאי רק פלג מעה. אמר לי האי מסכנא: הדא אשלימנא בפלג אחרא דאית לי. אפקי ויהיב לי. אתחזיאו לרבי יוסי בחלמא, דהוה איעבר בשפתא דימא רבא ובעאן למשדי' בגוי ויהיב ידי לרבי שמעון בן יוחאי, דהוא אושיט ידיו לקבליי, ואתי האי מסכנא ואפקי ואשתזיב. כד אתער נפל בפומי האי קרא: אשרי משכיל אל דל, ביום רעה ימלטהו ה'.

ובתרגום הזהר שם: אמר רבי חייא: תמה אני על הפסוק: כי שומע אל אביונים ה'; האם רק אל אביונים שומע ה', ולא אל אחרים. ענה רבי שמעון: הפסוק אומר כך, משום שאביונים קרובים יותר אל ה', כמו שכתוב: לב נשבר ונדכה

- אלוקים לא תבזה. ואין לך בעולם שבור-לב כעני. ועוד אמר רבי שמעון בן יוחאי: בוא וראה: כל בני העולם מתראים לפני הקדוש-ברוך-הוא בגוף ובנפש; ואלו העני, שגופו שבור, מתראה לפני הקדוש-ברוך-הוא בנפשו בלבד, ללא לבוש הגוף; והקדוש-ברוך-הוא קרוב לנפש יותר מאשר לגוף!

עני אחד גר בשכונתו של רבי יוסי, ואיש לא עזר לו, ואילו הוא התבייש לבקש תמיכה. יום אחד התעלף אותו עני מחמת הרעב. נכנס רבי יוסי לבקרו, ושמע בת-קול שקראה: טילקא! טילקא! (שהוא גלגל החוזר בעולם, כי העניות היא גלגל תוזר) וממקום זה - גלגל הנשמות - אשר משם פורחות הנשמות לעולם, יצאה בת-קול ואמרה: הנה נפש העני פרתה והגיעה אלי בטרם יגיע יומו. וי, וי לבני-האדם, שלא נמצא אחד מהם שידאג להשיב את נפשו!

מיד השקה רבי יוסי את העני המתעלף במי גרוגרות ובתרופות - וזיעה הופרשה מפני העני, ונפשו שבה אליו.

שאלו רבי יוסי, מה אירע לו. השיב העני: חייך, רבי, נפשי יצאה מגופי, והביאו את נשמתו לפני כסא-הכבוד, ורציתי להשאר שם, אלא שהקדוש-ברוך-הוא רצה לזכותך במצוה, והכריזו עליך בשמים: עתיד רבי יוסי להחזיר לעני את נפשו, ובזכות זו יזכה להכלל בגורן המושב הקדוש, בה יתאספו החברים לחדש חידושי תורה. והנה התקינו שלש כורסאות לכבוד מושב זה עבורך ועבור חבריך. ומאותו יום כבר השגיתו בני העיר על עני זה וסיפקו לו כל צרכו.

ועוד מעשה: עני אחד עבר לפני רבי יוסי, ובידו חצי מעה כסף. הוא ביקש מרבי יוסי נדבה כדי שיוכל לקנות ככר לחם עבורו ועבור בני ביתו. אמר לו רבי יוסי: כיצד אוכל לספק לך לחם, ואין בידי אלא חצי מעה כסף. השיב לו העני: חצי מעה יש אף לי, ועם מחצית המעה שלך אוכל לקנות מזון.

הוציא רבי יוסי את חצי המעה ונתן לעני. הראו לו בחלום, כיצד עובר הוא ליד חוף הים וכמעט נופל למים העמוקים. נסה רבי יוסי להושיט את ידו לרבי שמעון בן יוחאי, שעמד על החוף - ולא הצליח, עד שבא אותו עני וחלצו, וכך ניצל.

כאשר התעורר רבי יוסי, נפל בפיו הפסוק: אשרי משכיל אל דל, ביום רעה ימלטהו ה'.

עוד כתב שם בספר קב הישר: [בחודש ניסן] צריכין ליתן צדקה ופרנסה לעניים, כי בפסח נידונים על התבואה, ואיתא בזהר חדש פ' בראשית: בפסח נידונים על התבואה, ופריך, מאי קמ"ל, אמר רבי יצחק, על התבואה ממש. דאמר רבי יצחק, בשנה שעברה נתן להם הקב"ה תבואה כדי סיפוקא לעלמא, והנה כשרואה הקב"ה שהבריות לא יצאו ידי חובתן בעשיית הצדקה נגד השפע טובה שנתן להם הקב"ה בתבואה, והבריות לא נתנו מעשר כהוגן, ולא יהבי מיניה למסכנא כהוגן וליתמי ולאמנה, כד אתי פסח, דאין הקב"ה לכל עלמא על ההוא תבואה דיהיב להו בשתא דעברה.

על כן יתבונן האדם היטב בכל חודש ניסן, אם יצא ידי חובתו היטב במצוה של צדקה נגד ההשפעה שקיבל מהקב"ה, ועאכו"כ מוטל על ראשי עדת עם קודש להתבונן היטב על השנה שעברה, ומכש"כ על שנה הבאה, בפרט לצורך חג הגדול הקדוש כמו חג הפסח, שצרכי העולם הן מרובים, וכל בני ישראל שוים הן בתוקף הנס, עני ועשיר יחדיו, מחוייבים במצות מרור וארבע כוסות ושאר צרכי יו"ט, עכ"ל, עיי"ש שהאריך.

וממשיך שם, שבחודש ניסן הציפרים מתחילין לצפצף, כן בגן עדן הנשמות מתלבשים בדפות ציפרים בחודש ניסן, ובכל בוקר ובוקר הם מצפצפים כציפרים. והאי צפצופא שבחא דקוב"ה הוא וצלותא על חיי בני נשא, בגין דאלין יומין ישראל כולהו מתעסקין במצוות ועבדין פיקודין דמארי עלמא כו'.

הרי לך כמה אזהרות שצריכין להזהר בעניים, ובפרט גבאי צדקה צריכין לראות לקנות חיטים ולטחון ולשלוח הקמח לעניים, שאז הנאתן קרובה. ויותר שכר יש להגבאי כששולחים קמח ובשר לעניים, וכדמצינו באבא חלקי

בגמרא דמסכת תענית (דף כ"ג ע"ב)¹. הרי לך, שכל כמה דנותנין לעני מעות, אין זכותו גדול כ"כ כמו שהוא נותן לעני לחם ובשר ויין, כדי שלא יהי טורח לקנות ויהי מקרב הנאתו. ע"כ מנהג הטוב לחלק קמת לעניים. ואף שהטורח הוא יותר על הגבאים בשביל כן, השכר יותר. והלא כבר אמרו רבותינו ז"ל, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, אלו הגבאי צדקה כו'.

ע"כ צריכין כל הגבאים לעשות אסיפה ולפקוח ולעיין היטב בצרכי העניים ואביונים. ובגלל הדבר הזה יברך ה' אותם בכל מעשה ידיהם, ויזכו לראות בנין ציון וירושלים, אמון, כן יהי רצון, עכלה"ק שם.

והנה על פי הזוהר הנ"ל (ראה לעיל בפיסקא יחץ באות א') בטעם הדבר שנוהגין לפרוס המצה קודם שמתחילין לקרוא את ההגדה, עיי"ש) שבארנו גודל ענין מעלת הכנסת אורחים

(ג) וז"ל הגמ': דהוי צריכין עלמא למטרא. שדרו רבנן לגבי. אמר לדביתהו: סליק לאגרא למבעי רחמי, אפשר שיתרצה הקדוש-ברוך-הוא, ואתי מטרא, ולא נחזיק טיבותא לנפשאי. סליקו לאגרא. קם איהו בחדא זוית ובעו רחמי. סליקו קדים ענני מזוית דדביתהו, ובאותו הפעם אתו רבנן לבקש לו, שיתפלל על מטרא. וכי נחית מאגרא, אמרו: ידענא, דמטרא מחמת מר הוא דאתא. אכן מאי טעמא קדים סליק עננא האי מזוית דדביתהו הוית עומדת. אמר להו: משום דאתתא שכחא במתא ובביתא, ומקרב הנייתא לעני. (ופירש רש"י: דמקרב הנייתא כו' - שהיא נותנת לעני לחם וקטנית וכיוצא בהן, כדי שלא יהי לעני טורח בהם, אבל [אמר אבא חלקי] אני נותן להם מעות).

[תרגום הגמ' ללשה"ק] שהיו צריכים לגשם. שלחו החכמים שלוחים לאבא חלקי, שיתפלל על ירידת הגשם. לפני שבקשוהו השליחים, אמר לאשתו: נעלה לעלי לבקש רחמים, אולי יתרצה הקדוש ברוך הוא ויוריד גשמים, ולא יחזיקו לנו טובה עבור זה. עלו לעלי. עמד הוא בזוית אחת והתפלל, ואשתו - כנגדו בזוית השני. הקדימו העננים לבוא מן הזוית, שאשתו עמדה בה. לאחר שירד מן העלי, בקשוהו השליחים, שיתפלל על הגשם, והוא עשה עצמו כאילו עלו העננים גם בלעדי תפלתו. אמרו לו השליחים: יודעים אנן. שמחמת תפלתך התעננו השמים, אלא שרוצים אנן לשאול אותך: מדוע הקדימו העננים לבוא דוקא מן הכיוון, בו עמדה אשתך בתפלה. ענה להם: משום שהאשה נמצאת בבית ונותנת לחם ומזון לעני - דברים, שהעני נהנה מהם מיד; ואילו אני נותן לו מעות, וחייב הוא לטרוח ולקנות בהן מזונות.

וצדקה לעניים, בפרט ביום טוב פסח, יתורץ קושיא אי שהקשינו, דאף שאומר עתה כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, מ"מ הזמין אותם כבר מקודם הפסח ג"כ במה שנתן צדקה לעניים, ומה שאומר כעת כל דכפין הוא להזמין אותם עוה"פ שיבואו לאכול אצל שולחנו, אבל באמת עשה כן גם קודם החג, ע"י שנתן צדקה וכמו שהאריך בזה בספר קב הישר הנ"ל, דזהו העבודה בחודש ניסן.

ויתורץ קושיא ב' שהבאנו לעיל, דלמה אומר כל דכפין ייתי ויכול הלא באמת לא הכין לכל דכפין. אך באמת אין הכוונה להזמין את כל דכפין, כל האורחים שבעיר, כי הלא כל בעה"ב אומר כל דכפין, ומזמין אורחים לשלחנו, רק הכוונה לכמה אורחים שיכולים לבוא ולסעוד על שלחנו, ונמצא שהוא דובר אמת בזה שאומר כל דכפין ייתי ויכול.

ובזה מובנים ג"כ דברי זקיני הרמ"א ז"ל שהתחלנו בזה במה שכתב בשו"ע או"ח בסי' תכ"ט: שואלים בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום. וכתב זקיני הרמ"א ז"ל: ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח כו'. ולכאורה, מה שייכות זה לזה. ולפי דברינו הנ"ל מתורץ היטב כי בחודש ניסן צריכין ליתן צדקה ופרנסה לעניים, כי בפסח נידונים על התבואה, כדאיתא לעיל מזהר חדש פ' בראשית על התבואה ממש, דהיינו חטים. (ועיין בדרוש לשבת הגדול). ומכיון דבפסח נידונים על התבואה, והקב"ה דן מדה כנגד מדה, ע"כ אם הוא מחזיק את ידי העני שיהא לו כל צרכי החג, מדה כנגד מדה יעשה עמו הקב"ה אות לטובה ויגזור עליו גזירות טובות שיהי' לו פרנסה בריות, דבפסח הוא זמן שדנים ע"ז.

ולתרץ קושיא ד' שהקשינו מאי הודיענו בזה שאמר השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, אפ"ל דהנה אמרו חז"ל (בבא בתרא י.) גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, ומבואר ג"כ (מדרש שהש"ר ו, יז) אם שמרתם את הצדקה והדין מיד אני גואל אתכם, ואפשר לומר דזהו שאמר המגיד, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, ובזה שאנו מקיימים מצות צדקה נזכה לקיום הבטחת הגאולה, השתא הכא לשנה

הבאה בארעא דישראל, השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, ומיושב קושיא ג' שהקשינו מהו השייכות של השתא הכא לכאן, דבאמת שייכת הבטחה זו למצות צדקה, וכיון שמזמין את העני שיסעוד על שלחנו, יזכה לזה שלשנה הבאה בארעא דישראל.

ומתורץ גם קושיא ד' דמה הוסיף באמרו השתא הכא, הרי הכל יודעים שבמקום שהם נמצאים, שם הם. אך להני"ל הרי בא לרמז לענין הצדקה אשר בזכותה עתידין ליגאל, דגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, וזהו כל דכפין ייתי ויכול וכו', ובשכר זאת נזכה לשנה הבאה בארעא דישראל.

ולתרץ קושיא ה' שהבאנו מדוע כפל לומר לשנה הבאה בארעא דישראל, ואח"כ עוה"פ לשנה הבאה בני חורין, אך י"ל דתיבות לשנה הבאה בני חורין אומר בעה"ב להעני המיסב על שלחנו, דאם אמור העני מה יהא לי מזה שאתה נותן צדקה, הנה זכות הצדקה תעמוד לך שתזכה לגאולה, אבל איזה זכות יעמוד לי שאין לו היכולת לעשות צדקה וחסד עם אחרים, לזה מחזקים אותו **השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין**, דעליו מוטל החיוב להאמין דרק השתא עבדי אבל בשנה הבאה נהי בני חורין, ובשכר זאת יזכה הוא ג"כ לגאולה, אף שאין לו זכות הצדקה.

ועפ"י הנ"ל דגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, יתורץ גם קושיא ו', שהקשינו בכפל הלשון כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, אשר לכאורה צ"ב איך אפשר לומר כל דצריך ייתי ויפסח, הלא אכתי אנחנו בגלות המר ואין לנו קרבן פסח, וכי בשופטני עסקינן שאומר סתם דיבורים כל דצריך ייתי ויפסח שיאכל מהקרבן פסח.

אך לדרכינו י"ל הכוונה, כל דכפין ייתי ויכול, שאנו מזמינים העניים לאכול אצלנו, ובזה מקיימים מצות הצדקה, עי"ז נזכה ממילא **לכל דצריך ייתי ויפסח**, דבשנה הבאה עלינו נזכה כבר להקריב היום את הקרבן פסח בירושלים עיה"ק, דגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה.

- 1 -

עוד אפשר לומר בישוב קושיא ו', עפ"י זקני הרה"ק מסטרעליסק זי"ע דאורח על שולחנו של אדם נחשב אצל הקב"ה כאילו אכל בכוונות האריז"ל, אך כל זה בתנאי שלא יאכל עם משפחתו על שלחן אחד, ואז חשיב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, ע"כ. ונמצא מזה דאם מקיים מצות הכנסת אורחים כראוי, נחשב לו כאילו הקריב כל הקרבנות, וגם קרבן פסח בכלל. וזה שאומר כל דכפין ייתי ויכול, שאנו מזמינים האורחים לאכול על שולחנו, ולזה מסיימים כל דצריך ייתי ויפסח, שאנו מקוים שקיימנו מצות הכנסת אורחים כראוי, וממילא נחשב כאילו הקריב כל הקרבנות, וגם קרבן פסח בכלל, וזה שמוסיף כל דצריך ייתי ויפסח, ונמצא שהוא דובר אמת.

- 2 -

והנה מובא מהרבי ר' זושא מהאניפאלי זי"ע דפעם אכל אצל בעל הבית, ובאמצע הסעודה התחיל הרבי ר' זושא (בגודל התלהבות דקדושה שבערה בו, כנודע) לנשק את שתי ידיו הק'. ובעל הבית תמה מאוד על מעשהו, ושאלו לפשר הדבר. והשיב לו הרבי ר' זושא, אם על ידי מקיים בעל הבית מצוה רבה כמו הכנסת אורחים, נמצא דהנני בבחינת חפץ של מצוה, ע"כ נשקתי את ידי, כמו שאני מנשק את התפילין כיון שהם חפץ של מצוה, ע"כ תוכן הסיפור.

וזהו שאומרים להאורח כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, דע"י שאנו מקיימין על ידו מצות צדקה והכנסת אורחים אשר נחשב לנו האכילת הקרבן פסח וכנ"ל עפ"י יסוד דברי זקני השרף מסטרעליסק, נמצא דגם הוא יש לו חלק באכילת קרבן פסח שלנו, והרי הוא כמו שהוא אוכל בעצמו הקרבן פסח, כיון שהוא גרם לנו לקיים מצוה זו במה שבא לאכול אצלינו, וע"כ כל דצריך ייתי ויפסח קאי גם על האורח, ודו"ק.

ספר דברי תורה

לחג הפסח

**הנזהר ממהו חמץ בפסח מובטח לו שלא
יחטא כל השנה (משנת חסידים ניסן פ"ג, ד').**

- א -

איתא בגמרא (שבת י"ב ע"ב): לא יקרא לאור הנר שמא יטה, אמר רבי ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטה. פעם אחת וכו' קרא והטה על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה. והקשו התוס' (בחולין דף ה' ע"ב, ד"ה צדיקים) הרי אמרו חז"ל (חולין שם) בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שכן. וא"כ איך בא תקלה לרבי ישמעאל שקרא והטה בשבת. ותי' ר"י דדוקא במידי דאכילה אין הקב"ה מביא תקלה.

ובספר דברי תורה מהאדמו"ר ממונקאטש זצ"ל (ח"ב סימן קל"ד) הביא קושיא [בשם זקנתו הרבנית הצדקנית מרת בילא בת הגאון המפורסם ר' איציקל מהאמבורג זצ"ל], דעדיין קשה איך בא תקלה לרבי ישמעאל, הלא כתב האר"י ז"ל שהנזהר ממהו חמץ בפסח ניצול מחטא כל השנה כולה, ובודאי שרבי ישמעאל נזהר במשהו חמץ בפסח, ובזה לא נכשל, כיון שזהו מידי דאכילה שאין הקב"ה מביא בזה תקלה לצדיקים. ואם כן איך בא תוך השנה לידי חטא של "קרא והטה"?

וזת"ד שם שפלפל באריכות בכוונת האריז"ל הנהר במשהו חמץ האם הכוונה לאכילת חמץ, או ללאו של "בל יראה ובל ימצא", דאם מדובר על לאו של "בל יראה" אם כן לא קשה כלל, שהרי אין זה מענין אכילה, ואם כן על זה לא נאמר הכלל ש"אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה לצדיקים", אלא שלאחר מכן (בח"ו סימן פ"ו) הביא דברי הזוה"ק (בפרשת כי תצא דף רפ"ב ע"ב) וז"ל, "בזמנא דשליט עליהו ליל שימורים, כולהו צריכים למיהוי שמורים ונטורים מחמץ ושאר בכל שהו. וכל מאכלים ומשקים כולהו נטורין (שמורים). ומאן דנטיר לון מחמץ ושאר, גופיה איהו נטיר מיצר הרע לתתא, ונשמתא לעילא (פ"י ומי ששומר עצמו מחמץ ושאר גופו יהא שמור מיצה"ר למטה, ונשמתו למעלה), ואיתמר ביה (תהלים ה'): לא יגורך רע, בגין דהא אתעביד גופיה קודש, ונשמתיה קודש קדשים, ואיתמר ביצר הרע (ויקרא כב): וכל זר לא יאכל קודש, והזר הקרב יומת (במדבר א')..."

הרי מפורש יוצא מהזוה"ק הנ"ל דרק באכילה יש חומר איסור הזה של משהו, ועליו נאמר בזהוהר שינצל מכל חטא, ועיי"ש שהאריך בזה.

ואפשר לתרץ, דרבי ישמעאל היה לו כוונה מיוחדת בזה שהטה הנר כדי להורות הלכה לרבים (ועי' מהר"ץ חיות שבת יב:), וכמו שמובא במסכת שבת (נה: נו). כל האומר בני עלי חטאו - בני שמואל חטאו - דוד חטא, אינו אלא טועה (ועיין עוד זוה"ק ח"ב דף קז.). וכן מובא בתוס' מסכת ב"ב (דף קיט:): שמביאים דעה אחת בשם המדרש, כי המקושש [צלפחד] לשם שמים נתכוין דהרי צדיק היה כמבואר בשבת (דף צו: ועיין מהרש"א שם) והכל עשה כדי להורות הלכה לרבים.

ויתבאר הענין יותר עפ"י מה ששמעתי בשם המגיד מטריסק זצ"ל לפרש הפסוק בתהלים (כ"ה, י"ב-י"ג) מי זה האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר, נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ, שמשה רבינו עלה לשמים, וראה שם בגן עדן שצלפחד [המקושש עצים] יושב בגן עדן, ומשה רבינו לא ידע שלשם

שמים נתכוין, ושאל שם, האיך הוא יושב בגן עדן, הלא הוא חילל שבת בפרהסיא? וענו לו, הלא צדיק הוא ולשם שמים נתכוין. וע"ז פ"י המגיד מטריסק זי"ע הפסוק הנ"ל, מי זה האיש, שמשה רבינו בא לגן עדן ושאל האיך בא זה האיש צלפחד כאן לגי"ע, הלא הוא חילל את השבת בפרהסיא, והשיבו לו: "יורנו בדרך יבחר", שהוא עשה זאת כדי להורות לרבים [יורה מלשון הוראה] באיזה דרך יבחר, ומובא בחז"ל, שהחושד בכשרים צריך לברך אותו, וממילא אמר משה רבינו ע"ה, נפשו בטוב תלין בגן עדן, "וזרעו [בנות צלפחד] ירש ארץ", שירשו ויהיה להם נחלה בארץ ישראל.

ומעתה יובן היטב כוונת ר"י שעשה הכל כדי להורות תשובה לרבים, וע"כ הטח לאור הנר.

ובזה יתורץ הקושיא הנ"ל שהביא בספר דברי תורה, שאם עשה כדי להורות תשובה לרבים אין בזה חטא, כדברי התוס' (שבת ד' ע"א, בד"ה וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך) דמצוה דרבים שאני.

- ב -

באופן אחר י"ל, דזה שכתב האריז"ל דניצול מחטא כל השנה, היינו רק בעבירות שאינו יודע שעבר עליהם, ממילא אינו עושה תשובה ע"ז, אבל עבירה שידוע שעשה אותה, ואח"כ מתחרט ושב בתשובה עליה אינו בכלל, כי אם עושה תשובה נמחק החטא, ובפרט אם עושה תשובה מאהבה שהוא מדרגה גבוה מאוד, שעליה אמרו חז"ל (יומא פו:): העושה תשובה מאהבה זדונות נעשין לו כזכיות. ובוודאי רבי ישמעאל היה מבני עליה ועשה תשובה מאהבה, כי מאחר שנהפכו הזדונות לזכיות הם פורחות לעילא עד כסא הכבוד באין מעכב.

- ג -

ועוד אפשר לומר בהקדם דברי התוספות (שבת ד' ע"א, בד"ה וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך, הנ"ל)

שכתבו לתרץ מהא דחציה שפחה וחציה בת חורין דכופין את רבה ועושה אותה בת חורין, והא קיימא לן דהמשחרר עבדו עובר בעשה, ותירצו דשאני פריה ורביה דמצוה רבה היא וכו', עיי"ש.

ובבית יוסף (סימן ש"ו) כתב בשם תשובת הרשב"א ז"ל, וזת"ד, אם מותר לחלל שבת כדי להציל בת ישראל מהמיר בדת ישמעאלים רח"ל, וכתב הרשב"א ז"ל, דהדבר צריך תלמוד עד שיעמוד הדבר על בוריו.

והבית יוסף כתב לתרץ על פי דברי התוספות דמצוה רבה הדבר ברור שאין לך מצוה רבה מלהצילה שלא יפחידה עד שתמיר וכו' ואפילו לחלל בדברים האסורים נראה מהתוספות דשפיר דמי, דלגבי שלא תמיר ותעבור כל ימיה על חילול שבת אמרינן איסורא זוטא היא, עכת"ד הבי"י. והרב בעל נחלת שבעה בסימן פ"ג העלה, דגם אם רוצה להמיר דת, ג"כ מותר לחלל עליה את השבת, דאחר השעה הרעה תתחרט, עיין שם.

ומעתה יובן היטב למה ר' ישמעאל קרא והטה, דהכל היה כדי להורות הלכה לרבים, להצילם מחילול שבת.

ולפי הבית יוסף והנחלת שבעה הנ"ל נקרא הכל איסורא זוטא, ולא רק שהוא איסורא זוטא, אלא מצוה רבה, שהרי אין לך מצוה רבה וגדולה מזו להציל אלפים מישראל מחיוב סקילה, דעיי שרואים שרבי ישמעאל קרא והטה, ואמר שיביא חטאת שמינה, ידעו להזהר מלקרות לאור הנר.

ולפי דרכינו הנ"ל דעשה בזה מצוה, למה כתב שיביא חטאת שמינה?

והתירוץ הוא, כמו שמצינו אצל דוד המלך ע"ה, דכל האומר דוד חטא אינו אלא טועה (ועיין שם במפרשי הש"ס), כ"כ כאן בבחינת וחטאתי נגדי תמיד שאפילו עבר רק עבירה קטנה, היה כותב בפנקסו שחייב עליה חטאת שמינה שאצלו היה נחשב אפילו עבירה קטנה כאילו עבר עבירה גדולה. (ועיין מהר"ץ חיות, וע"ע חידושי הר"ן, ובחידושי למסכת

שבת הארכתי בדברי התוס' ביצה כב. בד"ה והמסתפק וכו', בא"ד שם ובשבת נמי אינו חייב).

אך עדיין קשה למה היה צריך להביא חטאת שמינה, הלא יום הכיפורים מכפר כמו שנאמר "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו".

ואפשר לומר עפ"י המבואר בדברי חז"ל בכריתות (דף כ"ה) דעל חייבי חטאות אין יום הכיפורים מכפר, וצריכין להקריבו אחר יום הכיפורים, ואין יום הכיפורים מכפר רק על חייבי אשם תלוי, כגון שאכל חתיכה משתי חתיכות, לפי שנאמר לפני ה', חטא שאין מכיר בו אלא ה', עיין שם.

והמפרשים הקשו למה לא יצא רבי ישמעאל בקריאת הפרשה של חטאת, כמו שאמרו חז"ל (מנחות ק"י ע"א) זאת תורת החטאת, כל העוסק בתורה חטאת כאילו הקריב חטאת (עיין בפני דוד פרשת ויקרא, לרבינו החיד"א זצ"ל, בי טעמים ליישב הקושיא, עיין שם, ועיין עוד בחתם סופר מה שכתב בזה).

- ד -

ועוד אפשר לומר דרבי ישמעאל היה טועה בדבר מצוה ואינו חייב עליה (עיין פנים מסבירות פרשת ויקרא אות ג', עיי"ש שמביא דברי חידושי הר"ן, וראה מצפה איתן סוכה מב., ועיין עוד פנים מסבירות עפ"י תוס' סוכה מג., ובשו"ת דובב מישרים ח"א סימן קט"ו).

טעם למנהג ישראל תורה

יש הרבה מנהגים אצל כל הצדיקים מנהגים אחרים, ומנהגים ממנהגים שונים, ולא בחנם נמשלו מנהגי ישראל לנהרא נהרא ופשטיה, וכמים שאין להם סוף, כך הם מנהגי ישראל.

ואפשר לומר הטעם בזה, כי כל צדיק היה נוהג חומרות אחרות, לפי שראה אצל אנשי שלומו ובמקומו בעירו שזלזלו באיזה הלכה וכו', לכן הנהיג החומרא הזאת, וממילא ע"י החומרא הזאת לא יבואו לעבור על ההלכה, כמו שאמרו חז"ל עשו משמרת למשמרת, וכמו שמבואר בשו"ת שבסוף שו"ע הרב בעל התניא (תשובה ו') אשר דן שם בענין מצה שרויה אם מותרת בפסח, הריהו כותב שם בתוך דבריו בשם האריז"ל: "לפי מה שאמר האר"י ז"ל להחמיר בכל החומרות בפסח - פשיטא שיש להחמיר".

גם בהנהגות מהר"ן מטשערנאביל (בסוף ספר מאור עינים, אות ט"ז) כתב להחמיר בפסח בכל החומרות שישנם.

ובספר תהלה למשה (הנהגות הגה"ק בעל הישמח משה זצ"ל) כתב, שהיה מנהג בעל ישמח משה להחמיר בפסח בכל החומרות, והיינו שכל חומרא בלי יוצא מן הכלל שמצא באיזה ספר, ואף שלדעתו לא היה מקום להחמיר, ואפילו אותם שלא מצא טעם בהם, מכל מקום לעצמו החמיר.

הגה"ק בעל בני יששכר אף הזהיר בספרו דרך פקודיך (מצוה י', חלק הדיבור ג') שלא ללעוג במחמירים בהלכות אלו:

"כל החומרות שעושין המדקדקים אינם ממילי דחסידי רק מן הדין, והבוזים והמלעיגים ודוברים עתק באמרם לא היתה כזאת בימי אבותינו עתידין ליתן את הדין, והמדקדק בשמירה ינצל מכל צרה".

לשביעי של פסח

- א -

שביעי של פסח מסוגל לחיזוק אמונה, על ידי התקשרות והתדבקות בכל הצדיקים הקדושים.

ובספר מנחם ציון (להרה"ק רבי מנחם מענדל מרימנוב זי"ע, לפסח) כתב וזת"ד, שהעת המסוגלת לזה (לאמונה שלימה) היא בליל ז' של פסח, ויתחזק עצמו לקשר דעתו ומחשבתו בצדיקים הקדושים, לזה היא תועלת גדולה וסגולה אמיתית, שביום זה נאמר "ויאמינו בה' ובמשה", שאמונתם בה' נשלמה על ידי התקשרותם במשה.

- ב -

ד' ילחם לכם ואתם תחרישון
(שמות י"ד, י"ד)

- א -

אפשר לומר הכוונה, ה' ילחם לכם, ילחם אותיות י' לח"ם, שהקב"ה יתן לכם "לחם", צרכיכם הגשמיים, מתי, אם "ואתם תחרישון", כשלא תבקשו בימים הנוראים רק על הלחם, רק תבקשו על ביאת בן דוד כמ"ש מדוע לא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם, ומובא בשם הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע לפרש, דהכוונה דע"כ לא בא בן ישי עד עתה, כיון ש"גם תמול גם היום אל הלחם", שאנו מתפללים רק כדי שיהא לנו פרנסה וכל טוב בגשמיות, ואלמלא היו מכוונים תפילותינו לשם שמים, היינו זוכים כבר לגאולה. וזהו ה' ילחם לכם, הקב"ה יתן לכם לח"ם ושאר צרכים גשמיים, אם ואתם תחרישון מלבקש רק על גשמיות, רק תתפללו על ישועת ה' שתתגלה מלכותו ית' בעולם.

- ב -

ועוד אפשר לפרש הכתוב בהקדם מש"כ בספה"ק קדושת לוי לקוטים שונים (עמוד תקט) מהבעש"ט זי"ע וז"ל, תפלת הגשמיות כמו רפאנו ברך עלינו וכדומה שאנו מתפללין, הוא כמו האב שיש לו געגועין על הבן אפילו על דבר שחוק של הבן שלא יחסר להבן, כי יש געגועין אצלו כביכול כי מדרך הטוב להטיב, וכל מגמתו ית' להטיב לישראל הנקראים בנים בכל מיני טובה, פירוש בטובות הגשמיים, נמצא התפלה הוא להמשיך מזון ושפע לכל העולמות, אפילו שפע גשמיות, שלא יהיה לו ית' געגועין. נמצא דתפלה זו נתקבלה תיכף, כי התפלה שאנו מתפללין בשבילנו מדקדקין למעלה אם אנו ראוין להתקבל, אבל התפילה שאנו מתפללין לו ית' ובשבילו ית', אין שום מסך מפסיק.

ובזה נראה לפרש הכתוב ד' ילחם לכם, שילחם עם המקטריגים שיהיה לכם שפע ברכה והצלחה, אבל ואתם תחרישון, שלא תתפללו על זה אלא תתפללו בשביל כבוד הקב"ה וממילא יהא לכם בשכר זאת שפע ברכה והצלחה אכ"ר.

אך צריך לדעת שצריך להתפלל קצת על פרנסה ג"כ ועיקר תפלתו יהיה בשביל כבוד השי"ת, כנודע ומפורסם שאחר הסתלקות הרה"ק ה"שרף" מסטרעליסק זי"ע התקשרו מגדולי החסידים שלו להרה"ק מריזין זי"ע, ובבואם מסרו לו קוויטלעך שהיה כתוב בהם רק בקשות על עניני רוחניות, כמו שהיו רגילים אצל רבם הקודם שהיה אסור לבקש על גשמיות, ורובם היו עניים מרודים, למחרת היום החזיר להם הרה"ק מריזשין זי"ע את הקוויטלעך באמור להם, כשם שצריכים לחזור אם לא כיוונו ב"שמע ישראל", כך צריכים לחזור אם לא כיוונו ב"פותח את ידך".

אחרון של פסח

סעודת בעל שם טוב (סעודת המשיח)

המנהג אצל חסידים לעשות סעודה לכבוד הצלת רבן של ישראל ממיתה, וידוע הסיפור שבעת נסעו לאה"ק עם תלמידו ר' צבי הירש סופר ועם בתו אדל ומן השמים עכבוהו בדרך (כנראה וכנודע בשה"ק מפני שהיה חלק מנפש דדוד וכשהיה מצטרף בעיר ה' שמה בירושלים תובב"א עם רבינו בעל אור החיים הק' זי"ע שהיה ג"כ חלק הנ"ל אז היה הגאולה שלימה, ומפני שלא רצו אז מן השמים) תפסום לסטים וקשרו ידם ורגלם (אותו ואת החסיד ר"צ סופר זצ"ל ובתו אדל שהיה עמו) ומפני גודל הצרה וחלישות הדעת נוטל מרבינו הבעש"ט כל מדרגותיו ולא היה לו מוחין כלל, ושאל אותו הר"צ סופר רבי האיך לא יוכל להושיע להנצל מהרוצחים האלו ע"י מופת, והשיב כי שכח הכל אז מרוב הפחד ומבוכה, והתחיל ר"צ להזכירהו עפ"י פקודתו אל"ף בי"ת גימ"ל וכו', ורבינו הבעש"ט הגיד אחריו, ונתלהב באש לוחט כדרכו בקודש באמרו והזכירו אותיות התורה, ועי"ז נתקו מותרות קשוריו, והגזלנים ברחו, וחזרו לו המוחין ומדרגותיו הקדושים.

ועפ"ז מפרש בספר שער יששכר להגה"צ ממונקאטש זצ"ל מה שאומרים בהגדה ושאינו יודע לשאול את פתח לו, דהאריז"ל כתב דפירושו של שאינו יודע לשאול הוא שאין לו סוד מוחין ולכך פירוש דא"ת פתח לו, דע"י האותיות של א' עד ת' פתח לו שיפתחו לו המוחין כבתחלה כהעובדא של הבעש"ט הק', עכ"ד.

ואודות גודל מעלת אותיות א"ב ידוע ג"כ מקה"ק האריז"ל שפעם אחת התפלל בכוונה גדולה בימים הנוראים וזחה דעתו עליו והראו לו מה"ש שיש איש א' בעיר פלונית שמתפלל טוב יותר ממנו, ונסע לעיר הנ"ל וקרא להאיש ושאל אותו אם הוא בן תורה, אמר לו לאו. שאל לו אם יכול להתפלל, א"ל לאו. שאל לו מה עשית בימים הנוראים, א"ל רבי אני איני יכול אפ"י כל הא"ב רק מא' עד י', וכשבאתי

לביהכ"נ וראיתי כל הקהל מתפללין בכוונה ובקול ואני איני יכול כלל ונשבר לבי בקרבי ואמרתי א-ב-ג-ד-ה-ו-ז-ח-ט-י רבש"ע אתה עשה מזה תיבות וצירופים ויעלו לפניך לריח ניחוח כך אמרתי בלב נשבר ובכל כחי וחזרתי חלילה ודיבוריו פעלו למעלה יותר מתפילת האלקי האריז"ל ובאמת קב"ה לא בעי אלא ליבא.

וכעין זה מבואר בספר צרור החיים (אות קע"ז) במערכת הרה"ק ר' מנחם מנדל מליובאוויטש זצ"ל בעל צמח צדק, דהבעש"ט הקדוש אמר, באותיות יש עולמות נשמות אלקות, וכל אות הוא לשון רשימא, כמאמה"כ אות הוא לעולם (שמות ל"א י"ז), כי כל אות מעיד על יחודו והתפשטותו ית' בעולמות כידוע לכל משכיל ודורש אלקים באמת, ולכך אמר הבעש"ט הקדוש כי עיקר הדביקות מחיות האותיות.

ולפי הנ"ל דשאינו יודע לשאול הוא הפי' דנאבד כל המוחין ואינו יודע איך לעבוד את השי"ת, אפשר לפרש לעני"ד דע"ז אומר בעל הגדה דא"ת פתח לו זהו הפתח שלו כלומר ידבק באות א' אנוכי היינו אמונת ה', ואות ת' תמיד נשחט, רומז שיחשוב אודות מצות עשה של ונקדשתי בתוך בני ישראל כמבואר בצעטיל קטן, וזהו ענין מסירת נפש, ואם ידבק מוחו וכוחו בהשי"ת בבי מצוות אלו אשר הם המצוות היסודיות של הכלל ישראל, זה יהיה הפתח שלו, ואין לך פתח גדול מזה, ויוכל לבא עי"ז להמוחין ויוכל לעבוד את השי"ת בלי שום מניעה.

נעילת החג

- א -

לכאורה יש להבין למה נקרא נעילת החג, היי לנו לקראותנו סיום החג. ויש לתרץ דהיום טוב הוא כמו חנות, דמי שיש לו חנות גדול עושה חשבון בסוף היום כמה סחורה מכר, כמה כסף נשאר לו וכו' ואח"כ סוגר החנות. כמו כן הוא עם החג, אנו עושים חשבון בסוף החג מה השגנו ביום טוב הזה, ועם מה אנו "נועלים" את החג, ע"כ נקרא "נעילת החג".

- ב -

עוד אפשר לפרש, דכמו נעילה ביוהכ"פ שעכשיו אפשר עוד לתפוס, "אריינכאפן", ע"י זמירות שירות ותשבחות להודות לבקש ולהתחנן לה' ע"י השירה ושמחה שיכולים להשיג ברגע אחד יותר מהרבה עבודה בלא שמחה. וזהו "נעילת החג", בחי' נעילה של יום הכיפורים, שאיננו רוצים ליפרד מקדושת החג ומקוים שישאר אצלינו לכל ימות השנה, וכמו שאנו אומרים בתפילת נעילה של יום הכיפורים, פתח לנו שער בעת נעילת שער, שנמשיך אור היום טוב עד לחג הבא עלינו לטובה.

תפלה לשלש רגלים - בעת פתיחת הארון

בנוסח רבונו של עולם בעת פתיחת הארון בשלש רגלים אומרים, "והופע עלינו רוח חכמה ובינה ויתקיים בנו מקרא שכתוב ונחה עליו רוח ה', רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה'".

וכבר תמה על זה בעל מנחת אלעזר זצ"ל בחמשה מאמרות שלו, וזת"ד, שהרי מקרא זה קאי על משיח ואיך יתכן להתפלל שיופיע וינוח עלינו "רוח חכמה ובינה" ושיקויים בנו מקרא זה וכו', ומסיק שם שמ"מ צריכים לאומרו כיון שנקבע על ידי גדולי ישראל, עיי"ש.

ואפשר לתרץ קושייתו עפ"י דברי האור החיים הקדוש בפרשת בלק שכתב על פסוק אראנו ולא עתה וגו', וזל"ק: כפל הדברים במלות שונות, גם כפל לומר דרך כוכב וגו' וקס שבט וגו', גם כפל לומר ומחץ וגו' וקרקר וגו', כל הנבואה במלך המשיח נאמרה, ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (סנהדרין צח.). שאמרו בפסוק בעתה אחישנה, זכו אחישנה לא זכו בעתה, והוא רחוק מופלג, וזה לך האות הן אנו בתחלת מאה הששית לאלף הששי, וכנגד ב' קצים אלו דיבר הכתוב, כנגד אם זכו אמר אראנו. פירוש לדבר שאני עתיד לומר אבל אינו עתה בזמן זה אלא בזמן אחר, ויכול להיות שאינו רחוק כל כך, שאמרו ז"ל (דברים רבה פ"ב) אם היו ישראל חוזרים בתשובה כתיקונו היו נגאלים מיד אפילו לא יעבור עליהם אלא יום אחד בגלות דכתיב יענך ה' ביום צרה, וכנגד קץ בעתה אמר אשורנו כמו שצופה מרחוק, והוא אומרו ולא קרוב כי הקץ של בעתה ארוך עד למאד בעונות, ואומרו דרך וגו' פירוש זאת היא הנבואה שאמר עליה אראנו וגו'.

וכתב עוד שם וז"ל, וכפל הענין ושינוי הלשון יתבאר עפ"י דבריהם ז"ל (סנהדרין שם) שאמרו שאם תהיה הגאולה באמצעות זכות ישראל יהיה הדבר מופלא במעלה ויתגלה הגואל ישראל מן השמים במופת ואות, כאמור בספר הזוהר (ח"א קי"ט, וח"ג רי"ב) מה שאין כן כשתהיה הגאולה מצד הקץ ואין ישראל ראויים לה תהיה באופן אחר, ועליה נאמר

(זכרי' ט' ט') שהגואל יבוא עני ורוכב על חמור, והוא מה שאמר כאן כנגד גאולת אחישנה שהיא באמצעות זכות ישראל שרמזו במאמר אראנו ולא עתה, אמר דרך כוכב שיזרח הגואל מן השמים, גם רמזו לכוכב היוצא באמצע השמים לנס מופלא כאמור בספר הזוהר (שס), וכנגד גאולת בעתה שרמזו במאמר אשורנו ולא קרוב אמר וקם שבת מישראל, פירוש שיקום שבת אחד מישראל כדרך הקמים בעולם דרך טבע, על דרך אומרו (דניאל ד' י"ד) ושפל אנשים יקים עליה, שיבוא עני ורוכב על חמור ויקום וימלוך ויעשה מה שנאמר בסמוך, עכ"ל.

[וביאור הפסוק "בעתה אחישנה וגו'" וביאור ענינו של הכוכב היוצא מן השמים לנס מופלא, עיין בספר נזר הקודש פרשת ויחי, ובערבי נחל בדרוש ג' לשבת הגדול, עיי"ש, ואכמ"ל].

וכן כתב בשו"ת חתם סופר בליקוטים, ובליקוטי אמרים מבעל התניא, ובספרי תלמידי הבעשטה"ק זי"ע שבכל דור ודור יש אחד שיכול להיות גדול כמו אברהם אבינו ומשה רבינו וכו'.

וממילא לא קשה שמבקשים והופע עלינו רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה, דיכולים אנו לזכות לאיש כזה גם בעת הגלות, שיזכה להיות בבחי' משיח ודו"ק.

וביותר אפשר לומר עפימ"ש בספר מאור עינים (פרשת פנחס) בשם הבעשטה"ק זי"ע, וזת"ד: שצריך כל אחד מישראל לתקן ולהכין קומת משיח השייך לנשמתו, דמשיח יהיה קומה שלימה מכל נשמות ישראל כלולה מסי' רבוא כמו שהיה קודם החטא של אדם הראשון, ועל כן צריך כל אחד מישראל להכין חלק בחי' משיח השייך לחלק נשמתו, עד שיתוקן ותכונן כל הקומה ויהיה יחוד כללי בתמידות במהרה בימינו, ע"כ.

ומובא עוד בספרים דע"כ היו כמה צדיקים שאמרו זמנים שונים על קץ הגאולה, כהרה"ק מקאמארנא זצ"ל שכותב בספרו עצי עדן שבשנת תשל"ו יבא המשיח, ועוד ועוד

שהרגישו כבר בזמנם שהמשיח עומד ומוכן לבוא בקרוב ממש, ובינתים עדיין לא נושענו, והרה"ק רבי ישעיה מפשעדבורז זצ"ל (ועוד צדיקים) הי' שואל בכל פעם "משיח איז שוין דא?!", (וידוע כן מהרה"ק הישמח משה זי"ע), וההסבר לזה הוא כיון שצדיקים אלו השלימו כבר החלק שהי' בקרבם מניצוץ המשיח, ע"כ הרגישו כבר שהוא בא או שיבא בזמן פלוני, כיון שהם השלימו את חלקם במשיח צדקינו, ולא היה חסר רק החלקים מכלליות בני ישראל, אבל הם בעצמם השלימו כבר חלקם.

ולפי הנ"ל אפשר להבין התפילה שאנו מתפללים מבי' טעמים: א': שיוכל להיות ראוי שיהיה משיח אף בדור הזה. ב': כיון שיש בכל אחד מישראל ניצוץ משיח, הרי מצד ניצוץ זה אפשר להתקיים בכל אחד ואחד מישראל בזעיר אנפין הפסוק ונחה עליו רוח ה', וכמבואר בזוה"ק פרשת תצוה שאתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, שכל אחד שמוכיח יש לו נשמת משה רבינו ע"ה. ועל כן מתפללים אנו על זה בתפלת יהי רצון שאומרים בשלש רגלים, שנזכה אף בימות הגלות למנהיגים כאלו שמופיע עליהם כבר בחינת משיח צדקינו, ושתיקנו כבר חלקם מה שצריכים לתקן כדי שיבא גואלינו בב"א.

ועוד אפשר לומר לפי דברי האור החיים הקי' הנ"ל שיהיה עני ורוכב על החמור בדרך הטבע וקם שבט מישראל, שהיות וכל ישראל ערבים זה בזה ואורייתא וקוב"ה וישראל חד הוא, כמובא במדרש ויקרא פ"ה על פסוק שה פזורה ישראל וכו', ממילא אפשר להתפלל והופע עלינו רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה וכו', ולכאורה קשה למה לא כתוב "עלי", אלא בלשון רבים "עלינו". ולהאמור יובן, דקאי על כל אחד מישראל, מי שיהיה ראוי להיות משיח צדקינו בחיר ה', ולזה מבקשים על כלליות ישראל, שיתגלה כבר אחד המיוחד ביניהם שהוא ראוי להיות משיח, ודו"ק.